

# Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

## RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

### Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ece Ayhan

# EN SIKI SAHNE Sivil Denemeler Kara SEBER DENEME

SIVIL DENEMELER KARA

3.  
baskı

ECE AYHAN

## SİVİL DENEMELER KARA

**Ece Ayhan** (Datça/Muğla, 1931-İzmir, 12 Temmuz 2002). Şiirimizin en önemli “modern ustalarından biri” olarak adlandırılır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ni bitirdi. İlk şiiri 1954’te *Türk Dili*’nde yayımlandı. Bu dönemde, sonradan ilk kitabı *Kınar Hanımın Denizleri*’ne (1959) aldığı, kendine özgü çağrışımlar ve göndermelerle örülü şiirleriyle hem Türk şiirinde hem de İkinci Yeni’nin içinde kendine farklı bir kanal açtı.

1965’te yayımladığı *Bakışsız Bir Kedi Kara* ve 1968’de yayımlanan *Ortodoksluklar*’la neredeyse bütünüyle “özel bir dil” halini alan bu şiir, Ayhan’ın, 1973’te yayımladığı ve daha geniş bir okur kitlesince alınılan *Devlet ve Tabiat*’ıyla birlikte bu kez de “sokağın diliyle” okurunu (ve izleyicilerini) oluşturdu. 1977’de yayımlanan ve kitapla aynı adı taşıyan ünlü şiirini ve ilk dört kitabını içeren *Yort Savul* ise Ece Ayhan şiirinin kendisinden sonraki kuşaklar üzerindeki gücünün belki de topluca belgelenişi idi. 1981’de *Zambaklı Padişah*, 1982’de de “tarihin düzünden okunduğu” *Çok Eski Adıyladır*’ı yayımlayan Ece Ayhan’ın şiiri üzerinde Enis Batur, *Tahta Troya*’da (1981) bir kitap boyutunda konaklamış; Ender Erenel *Ece Ayhan Sözlüğü*’nü, Kemal Yalın - Orhan Alkaya ikilisi ise *Çok Eski Adıyladır Sözlüğü*’nü yayımlamışlardı. Ayhan’ın ‘82 sonrası şiirlerinin bir bölümünü, kimi yazı ve konuşmalarıyla birlikte içeren *Çanakkaleli Melâhat*... 1991’de “düzşiirler” alt başlığıyla yayımlanmıştı.

*Ece Ayhan'ın  
YKY'deki kitapları:*

Başıbozuk Günceler (1993)  
Şiirin Bir Altın Çağı (1993)  
Bütün Yort Savul'lar! (1994)  
Aynalı Denemeler (1995)  
Dipyazılar (1996)  
Morötesi Requiem (1997)  
Sivil Denemeler Kara (1998)  
Hay Hak! Söyleşiler (2002)  
Bir Şiirin Bakır Çağı (2002)  
Hoşça Kal - İlhan Berk'e Mektuplar (2004)

Yapı Kredi Yayınları - 1071  
Edebiyat - 284

Sivil Denemeler Kara / Ece Ayhan

Kitap editörü: Burak Şuşut

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Pasifik Ofset  
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1  
Baha İş Merkezi A Blok Haramidere - Avcılar / İstanbul

1. baskı: İstanbul, Eylül 1998  
3. baskı: İstanbul, Temmuz 2008  
ISBN 978-975-363-899-X

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2004  
Sertifika No: 1206-34-003513  
Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında  
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.  
Yapı Kredi Kültür Merkezi  
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul  
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23  
<http://www.yapikrediyayinlari.com>  
e-posta: [ykykultur@ykykultur.com.tr](mailto:ykykultur@ykykultur.com.tr)  
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>  
<http://www.yapikredi.com.tr>

## İÇİNDEKİLER

|                                                                                                             |  |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
| Silgiler, Silerken, Silinirler de • 7                                                                       |  |
| “Şiir Şiirde Kalmaz” • 9                                                                                    |  |
| Milano’da Bir Gar • 13                                                                                      |  |
| Ölümünün On İkinci Yılında..! “Turgut Uyar” • 15                                                            |  |
| İlk Beş Türk Aydınından Biri • 16                                                                           |  |
| [Öküz’ün 1. Yaşı Dolayısıyla] • 17                                                                          |  |
| En Sıkı Şair: Cemalettin Süreyya Seber • 18                                                                 |  |
| Bir Sıkı Şair: Edip Cansever • 19                                                                           |  |
| “âbiler” sesi tüyler ürpertici bir çığlık olarak<br>bana tam da 1969’da Kayseri’den gelip çarpmıştı... • 24 |  |
| “Esas Duruş, Mülkün Temelidir” • 29                                                                         |  |
| 99 Tezer Özlü! 99 Tezer Özlü! Ya da Bir Başka Yankı • 38                                                    |  |
| Yoksa Bir Kadın-Adam mı? • 41                                                                               |  |
| En Yalın Olanı Sorgulamak • 44                                                                              |  |
| Resimde Abartılanlar ve Hakkı Yenenler? • 48                                                                |  |
| İlk Adımlar • 49                                                                                            |  |
| Nilgün Marmara Üstüne Sekiz Soru • 51                                                                       |  |
| “Nilgün Marmara”ya Sorular • 53                                                                             |  |
| 128 Nilgün Marmara • 54                                                                                     |  |
| 13 Sevim Burak! 13 Sevim Burak! Ya da Bir Yankı • 57                                                        |  |
| Bir Etikçi: Ece Ayhan • 61                                                                                  |  |
| Mehmet Siyah Kalem ve “Tehlikeli Şiir” • 67                                                                 |  |

|                                |    |
|--------------------------------|----|
| Bir Kentin Dip Yazıları •      | 72 |
| Eleştirmenler? •               | 74 |
| Bohemlik mi? •                 | 76 |
| Marjinallik •                  | 77 |
| İkinci Yeni Akımı •            | 80 |
| Şairlerle Fotoğraf Çektirmek • | 82 |

## *Silgiler, Silerken, Silinirler de*

1

Biliyor musunuz? Bir şairin, kendisinin de bir insan olduğunu unutması –*insan bu dünyada, sıkışınca, ne özürler, ne bahaneler bulabiliyor,*– ilginçtir. Evet insanın (insan) olduğunu unutması, unutulması ve unutulması herhalde korkunç olumsuz bir şey. Hatta ürkünç. Yani ki bizim kuşağımızın *Sıkı Şairlik*'inin tam tersi. (Ona Sivil Şiir de denebiliyor.)

“*Bizim Sırp Şairi*”nin soruları öyle dayatanların söylemine, diskuruna kapılmaması ya da o biçimdeki söyleme gelmemesi, belirli bir açıdan elbet iyice bir şey. Çünkü, soruları öyle soranların büyük çoğunluğu hep “iktidar” dadırlar ya da en azından iktidardaki geniş mezheplilerle ve geniş meşreplilerle senli benli, içli dışlı bir “*kötülük dayanışması*” içinde değil midirler? (Bunu ben 1977'den beri canımda ve iliklerimde yaşayarak biliyorum, başkalarının hesabına utanç duyarak hem de!)

2

Şunu eklemek isterim yalnız: Bir çocukluk, yok yoksulluk içinde ve buruşmuş olarak ve (kısaca) buruşuk geçmiş olabilir. Kimse bana “benim çocukluğum” sözgelimi sıkı şair Cemal Süreya'dan da “*kötü geçti*” diyemez! Öylesine bir ıssızlığın ve



yalnızlığın ve kimsesizliğin içine hemen hemen bütün cumhuriyet tarihinde kimse düşmemiştir!

İşte o yüzden rahatlıkla *"bizim hesapsızlığımız, sizin hesapsızlığınızı yer!"* diyebilmiştir bir cumhuriyet büyüğünün oğluna; hem de meydan okurcasına. Ve sonraları yakın arkadaşlarından kazık yemiş ya da eli ısırılmış filan olabilirler, vs. '

3

Ama, "bizim" Sırp şairi, beynine sürdüğü bu silinmez lekeyi, öyle, aklınca, misvakla filan çıkarmaya kalkmasın! Leke her yerden görülüyor, görülebiliyor. İşte tam da yeridir burası:

Silgiler, silerken, silinirler de! O bizim Sırp şairi *Sıkı Şiir*'den etik bakımdan gittikçe ve giderek uzaklaşıyordu zaten. Ben bu konuyu istemeyerek geçiyordum, açıkçası atlıyordum hep.

Belki de o, başlangıçtan beri (ben ilk kuşkuyu 1970'de Ak-saray'da TÖS'ün binasında bir şiir toplantısında duymuştum. Ve "dur bakalım!" demiştim kendi kendime. *Ben, gerekirse, bir ömür boyu pusuya da yatabilirim.* Bir gerçeklik uğruna 30-40 yıl bile bekleyebilirim!) gizli bir biçimde ve altta "dürüst" bir insan değildi. ("Dürüstlük." Her söylemde, her anlamda yalın "dürüstlük" hey!)

4

Şairler yoksa kızlarla, delikanlılarla birlikte "sünni" Sırp-larca, hem de alkışlanarak yakılmadı mı tarihte? Sivas'ta ve şiirin tarihinde? Gerçekten Sivaslılığı ve İslamlığı da yaralayan ilkel ve barbarca düpedüz bir cinayet işlenmiş olduğunu hiçbir kurnazlık ve laf kapatamaz. Cumhuriyetin en anlamlı bir olayıdır bu. Arkası da gelecek.

1995

## “Şiir Şiirde Kalmaz”

**Niyazi Zorlu-** “Bütün Yort Savullar” kitabının kapak rengi mor. Türkçe şiir tayfında bu “morötesi” şiiri karşılayacak “geniş bir zaman” var mıdır? Yoksa “Bahar Ayini”ndeki Stravinski gibi önce buruşturulması mı gerekmektedir?

– Kırk yıldan beri mor benim rengimdir. Şimdi “Morötesi Requiem”, bir küçük anlatıdır, kısacık. Doğallıkla başarıp başarmayacağımı daha bilemiyorum. Bakalım.

Bizi buruşturmaları ise olanaksız! Zaten üzerimizden çocukluğumuzdan bu yana iktidar, okullar, aileler, anne baba, hükümetler... geçiyor, geçti. Yani düşüncenin üzerinden elbet tanklar geçmiş, geçecektir.

Bence ne çıkacaksa, sorumluluktan değil, sorumsuzluktan çıkar, çıkacaktır. Karışıklık, kötülük iynin anasıdır. Bugünlerde geniş meşrepliler sanki insanda yurttaşlık duygusu bırakılmış gibi “sorumluluk”tan konuşuyorlar. Gençler sorumluluk duy-sun isteniyor. Oysa sınırlar yeniden çizilmeli. Her şeyin, ya-zın’ın, şiirin, coğrafyanın, dünyanın sınırları. Hatta nüfus sayı-mı bile yeniden yapılmalı. İskân yeniden. Kısacası *yepyeni bir dilbilgisi* ve *yepyeni bir sözdizimi* zorunlu bize. Yeniden bir uy-garlık tanımı, yeniden bir yurttaşlık tanımı. *Yeni sorumluluk* bile en sonda gelir. Türkiye yalnızca Çamlıca’dan görülmemeli. Kibariye, Çanakkaleli Melâhat, Roza Eskenazi, Kandıralı ve Arka-daşları, Erköse Kardeşler, Ağır Roman... da var.

1912’yi hatırlayalım. Paris. Stravinsky’nin “Bahar Ayini” çalınmaktadır. Büyük çoğunluk beğenmiyor, ıslıklar, yuhalama-

lar. Doğallıkla Stravinsky konserin sonunda yıkılmış olarak Cocteau'yla birlikte bir faytona biner. Dediğin gibi "buruşturulmuş"tur tabii. 1913'te aynı yapıt, belki de aynı salonda çalınmış ve çok beğenilmiştir. Ama Stravinsky'nin buruşuk kalıp kalmadığını bilmiyorum. Çünkü Stravinsky en güzel yapıtlarını çok şükür daha önce bestelemiştir.

**N.Z.**– *Bugünkü şiirin bir "rahim yokluğu" çektiğini söyleyebilir miyiz? "Kaos"la "batak" arasında bir ayrım var mı? ("Çizgiyi aşmayacaksınız! aykırı dal olmayacaksınız!")*

– Bence bir rahim var, *Genç Şiir* için. Güneş de "aykırılık"tır. Ama ben rahim yerine "yörünge" diyeceğim burada. Çünkü etki de var, tepki de var. Köşegenler de var. Bana göre kendi yörüngelerini oluşturan, oluşturacak şairler Haydar Ergülen, Perihan Mağden, Akif Kurtuluş, "Kurt" Ayhan, Asker Barut, Salih Bolat, Tuğrul Âsi Balkar, Mustafa Ziyalan, Güven Turan, Sina Akyol, Yusuf Alper, Gültekin Emre, Mehmet Müfit, Erisin Tezcan, Süreyya Evren, Yıldırım Türker, Abdülkadir Budak, vb.

**N.Z.**– *1957'de İkinci Yeni soruşturmasına verdiği yanıtlar, 1994'te de geçerliliklerini koruyor.*

– Demek ki 40 yıla yakın bir zamandır yine olduğumuz gibi davranıyoruz. "Özgünlük" denen şey de zaten kendi kendine oluşur. Örnek olarak özgün ve büyük ressam Cihat Burak'ı ve özgün, sıkı ve yine büyük şair Cemal Süreya'yı göstereceğim size. İkisi de *sahici insanlardı*, sanatları da kendileri de ve oldukları gibi davranmışlardır. (Ressam Cihat Burak nedense Cumhuriyet Meyhanesi'ne geldiğinde hep mor renkli gömlek giyerdi ve yaz aylarında bile boynuna doladığı atkının rengi mor idi.)

**N.Z.**– *Ece Ayhan, Marjinallik-İktidar ve Mülksüzlük (Mülkiyet) ilintileri ve bunların şiir yoluyla (Sıkı düşünce) sergilenmesi geliyor aklıma.*

– Bence felsefeye "sıkı düşünce" denmesi daha doğru olur. Ha, sıkı düşünce deyince aklıma Ahmet Soysal geldi. Dağlarca ile yapılan konuşmada İkinci Yeni'yi anlatırken bileşkeleri, çarpanları atlamış. İkinci Yeni akımı aynı zamanda Sait Faik'in *Alemdağ'da Var Bir Yılan*'ından da çıkmıştır. Stravinsky'den de.

(Bir anlamıyla Cemal Süreya'ya Stravinsky diyebiliriz, *Petruşka*!) Mobil'lerden de. Yonca'dan da (Klee). Kandinsky. Alban Berg. Webern. Schönberg. Buñuel. Lobaçevski. Siyah Orfe. Hal Ve Gidiş Sıfır (Jean Vigo). Truffaut. Godard. *Bitirimhane*'ler (Faulkner'in *Sanctuary*'si). Rilke (Malta Laurids Bridge'nin Notları). Riemann (Çok boyutlu uzay geometrileri... raylar uzayda birleşir). Visconti. Lautreamont. Apollinaire ("*Zone*" şiiri). Kleist (Michael Kohlhaas). Bülent Arel (Mobil yontuları, manyetofon müziği). İlhan Usmanbaş. Escher. Vesaire.

**N.Z.**– *Bir de tasvir kırıcılığı, tasvir düşmanlığı (Iconoclastie) geleneğinin yarattığı boşluğu doldurma çabalarımız var: Ağaç kütüklerinde Allah'ın adını, paralarda orak-çekiç ve Lenin'leri; öküzün altında buzağıyı arıyoruz da, sizin şiirinize ve oradan da tarihe inmeye gelinece donakalıyoruz. Fayton şiirini ilk sevenlerden biri Ahmet Muhip Dıranas'tı galiba.*

– Fayton şiiri Ankara'da çıkan *Pazar Postası*'nda 1958 sonbaharında yayınlanmıştı. Şiir, Erdoğan Tokmakçioğlu'nu bile çok heyecanlandırmıştı. Erdoğan güzel hikâyeler yayınlıyordu o zaman. Sanki genel istek varmış gibi! Şiirin Dıranas'ın ilgisini çektiğini çok sonra öğrendim. 1962'de Ankara Radyosu'nda yaptığı bir konuşmada şiiri "yeni ve anlamlı" bulduğunu söylemiş. Ahmet Muhip Dıranas acaba Bizans'ta İlyâ'nın arabasıyla birlikte göğe çıkması yortusunu biliyor muydu, diye düşünmüşümdür hep. Çankaya'da Fayton içinde intihar eden Fikriye Hanım olayını bilebilir bakın. Ankara yıllarla bu olayla çalkalanmıştır ve Fikriye Hanım Atatürk'ün sevgilisidir.

**N.Z.**– *Sizin durup kaldığınız ender noktalardan birini biliyorum: Yapıt-Yazar ilişkisi.*

– Bu sorunu açındırmak için size ilginç bir olayı anlatacağım. 1971 yılıdır, şubat ayı, bir ay sonra 12 Mart "*düşünceye çullanma provası*" yapılacaktır. Yer, Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi (şimdiki Yıldız Üniversitesi). Behçet Necatigil orada Türkçe dersine giriyor. Ben de Necatigil'in çağrılısı olarak derse katılıyorum. Karatahtada bir şiirimin çözümlemesi yapılacak. Dersliğe girdiğimde, rengârenk, el örgüsü kazaklarıyla halk çocuklarını gördüm, tıklım tıklım. Oysa Necatigil Türkçe meraklısı üç beş gençle yaparmış bu dersi.

Çocuklar *Meçhul Öğrenci Anıtı* şiirinin yazılmasını istiyorlar, ama Necatigil Hoca, İnsaf Ana'nın oğlu Battal Mehettoğlu o okulda öldürüldüğü ve bu şiirde ona gönderme olduğu için midir bilemiyorum, yazmak istemiyor. Ben de Necatigil'in zor duruma düşmesini istemiyor, çocukların sorularını duymazlıktan geliyorum falan. (Karatahtaya sonunda Necatigil'in isteği üzerine başka bir şiirim yazıldı.)

Sonra bir ara verildi. Necatigil'in odasında sigara içiyoruz, konuşuyoruz. Necatigil "Bence bu şiir ilk kıtasında bitmiştir" dedi. Ben "hayır" dedim. İşte iki kuşak arasındaki ayrımdır bu. Necatigil bu şiiri yazsaydı, onu ilk kıtada bırakırdı belki de. Ama burada "meram farklılığı" var. Nasıl *şiir şiirde kalmazsa*, kalmıyorsa, okul da okulda kalmaz. E! peki "askeri okul", "gece çamaşırcılığı", "okuma yazma bilmeyen anne", "bu ölümü de bastırmak için" ne olacak? Bizde, İkinci Yeni'de, yani *sıkı şiirde* "de" vardır. "De" ufaktır ama, aynı zamanda çok da büyüktür, belki de biz *sivil şairlerin* bamtelidir. Biz aslında *ayrıntı* yız. *Ayrıntı, bütünden* büyük olabilir bizde.

1994

## Milano'da Bir Gar

Mayıs 1978

*Venedik'ten gelmişim gece, geceyarısı tam. Tarifeye baktım, bakıyorum (kül rengi ve kapalı) Zürih'e tren sabah kalkıyor.*

Eh napalım, (çok) yüksek tavanlı bu garın bekleme salonlarından birinde sabaha dek oturur ve düşünürüm. (Hayrettir böylesine geniş ve büyük salonlarda ve tavanlarda hiç kuş, kumru, güvercin filan, kanat çırpınışları... yok!)

...

Bütün Avrupa'da küçük kasabalarda bile çalışan Türk işçileri ne yaparlar yaparlar ederler özellikle hafta sonlarında bir aşağı bir yukarı gidip gelirler garlarda. Kolkola girenler de vardı. Ama şimdi kolkola girenlere pek rastlanmıyor. Ayrıca kapalı yerlerde de şapkalarını çıkarmazlardı. Ama şimdi çıkarıyorlar.

Ben Milano'yu, *Milano Mucizesi* filminden biliyorum. Vittorio De Sica'nın. Bir gün yoksul ve yaşlı bir kadın bahçesindeki lahanalar içinde daha kundakta bir oğlan çocuğu bulur. Çocuğu büyötmeye çalışır, çocuk büyöür ama yaşlı kadın birdenbire öölünce çocuk-genç yetimhaneye verilir. Film bu çocuğun aşağı yukarı ergin yaşa gelince yetimhaneden çıkmasıyla başlar asıl...

Genç, Milano'nun kenar mahallelerinde, derme çatma kurulmakta olan *gecekondulara* gider doğru. (Masal bu ya) Anneannesinin gökten inip ona verdiği güvercinle. Güvercinin sihirli olduğunu, bütün dilekleri yerine getireceğini daha bilmez.

Zayıf ve uzun boylu çiroz gibi bir baloncu gecekondu arasında çocuklara renk renk balonlarını satmaktadır. Birden

balonlar havalanır adamla birlikte. Çevresindeki insanlar baloncuyu hemen yakalarlar ve ağzına ekmek tıklarlar. Açlıktanmış! (Ceplerine taş koymuyorlar.)

Ben merak eder dururdum, acaba *Milano Mucizesi*'nin senaryosunda bunu Zavattini mi yazmış, yoksa Vittorio De Sica mı bulmuş?

*Milano Mucizesi*'ni ben 1962'de İstanbul'a taşradan izinli gelince İtalyan Evi'nde görmüştüm. Tepebaşı.

Geldik 1980'e. Benim çocuğun dedesi ölmüş. Nişantaşı'na biraz erken gitmişim galiba. Amerikan Hastanesi'nin çevresinde dolaniyorum. Karşıda apartmanın giriş katında pencerede Zeyyat Selimoğlu. Beni çağırdı. Eh vakit de var, gittim. Bana çevirdiği *Zavattini*'nin *Milano Mucizesi* kitabını armağan etti. Hemen baktım. Baloncunun ağzına ekmek tıkmıyorlar. Vittorio De Sica'mın yaratıcı ve de çarpıcı buluşuymuş bu. 18 yıl sonra kafamı kurcalayan sorunu çözdüm!

Kimi şeyler de daha uzun yıllar çözülemiyor. Ne yapalım, bekleyeceksin. Bekle!

1997

## Ölümünün On İkinci Yılında..! "Turgut Uyar"

En Sıkı Şair: Turgut Uyar

Turgut Uyar'ın İstanbul Karagömrük'te otururken 19. İlkokul (şimdi Hırkai Şerif) döneminde çektiği bütün fotoğraflar sanki az önce ağlamış gibidir. Turgut Uyar kapkara Ankara'da doğmuştur, ama ilkokulu İstanbul'da okumuştur. Arkadaşlarıyla çektiği fotoğraflar da öyledir. Yakışıklılığına aldırılmaz, dibine dek mutsuzdur bu dünyada. Temel bakış açısı; karamsar... Son şiirlerinden biri olan Kırlardan Geliyorlar'daki Süm-bülteber (yaban sümbülü) sözcüğü son kıtada *sümbül* ile *teber* olarak birbirinden ayrılır: "*Ey sümbül, ey teber*" der.

*Not: Teber Bektaşilerin kullandığı iki yamı keskin baltadır.*

1997



## *İlk Beş Türk Aydınından Biri*

*Şair Ece Ayhan, İlhan Usmanbaş'ı anlatıyor:*

Bir söz çırılçıplak söylenirse hoşlanılmazmış. Oysa çırılçıplaklık "ters Türkçe"de sivil anlamına gelir. İngiltere'de Shakespeare'in saatler süren oyunlarını ayakta izleyenlere sivil denir. N'aber! Ben sivillikten söz açacağım. İlhan Usmanbaş bütün Türkiye'deki, ilk beş gerçek aydından biri olduğu halde, hemen hemen bütün edebiyatçıların, bütün eleştirmenlerin İlhan Usmanbaş'ın kimliğinden, konumundan ve yapıtlarından haberleri dahi yoktur. Selamet versin onlara! Sözgelimi, Hasan Ferit Alnar'ın "Kanun Konçertosu"nu, bizim Murat Belge, Halit Refiğ "sentez" sanıyorlar. Oysa Doğu'nun bir çalgısıyla, Batı'nın bir formunun birlikteliği sentez değildir. Buna parmak basan tek, İlhan Usmanbaş'tır.

*Şubat, 1994*

## *[Öküz'ün 1. Yaşı Dolayısıyla]*

Özellikle bütün öküzlerin, kavramların, kurumların çatır çatır çökmekte olduğu zamanlarda insanı bıyık altından güldüren ve de yeniden düşündüren *Öküz* gibi dergilerin olması sevindiricidir. *Öküz*'ün 1. yaşını kutlarım.

Ama ben yine de karamsarım.

1997

## *En Sıkı Şair: Cemalettin Süreyya Seber*

Evet Cemal Süreya gerçekten de en sıkı şairlerdendi. Sivil, cins, özgün vs. Nâzım Hikmet'le yan yana ve eşit düşünülürdü. (1984'te, kendime pay çıkarıyorum! Yazko'nun Somut Gazetesinde bana "kaymakam" - "Kafka" da dendiğini yazmıştı.) Haydarpaşa Lisesi'nde parasız yatılı okuyordur. Herkes evine gidiyor ama annesi, babası ve barkı olmadığı için tek başına bütün yaz tatillerinde okulda kalıyor. Osmanlıların son zamanlarında Kadıköy'de Göztepe'de köşklerinde oturan hekimler için tıbbiye olarak yapılan amfili binada uzun koridorlarda büyük yalnızlığını yaşamaktadır. Ortaokulda parasız yatılı olarak okurken orta ikideyken yoksulluktan bir karikatüre otuzbir çekmek zorunda kalmıştır... İşte bu yüzden iyi arkadaşlarına hangi elle otuzbir çektiğini sorardı. Orhan Veli'nin "Sol Elim" şiirini düşünerek. Sol elin yanındaydı. Sol...

1998

## *Bir Sıkı Şair: Edip Cansever*

İşbu yazıyı *şiiir toplumu* için oluşturunuyorum. Oluşturuyorum diyorum, çünkü biliyorsunuz, biz sıkı şairlere göre de, bir *düşünce yazarken oluşur* genelde, oluşturulur.

İş bitirici ve kesin noktayı koyuncaya dek de bir şiiri bitmiş saymayız biz. Şiir ve düşünce ya da düşünce ve şiir, birbirlerine *sırlıslıklam âşıklar* gibi kenetlenmişlerdir. Hele işe yeni başlamışlarsa ayırmak isteseniz bile ayıramazsınız.

Bizim karartma benizli ve *derdi belası toplumsallık* olan şiir tarihimiz akımlarla, topluluklarla, hareketlerle yürür ya da yürütülür olarak ele alınır yazın tarihçilerince. Tabii, düşünceyle (ve de Tarih'le) iç içe iki kaşık gibi birbirine geçmiş *bir şiir yeniliği*, bir gelişme, özellikle modern dünyada hep birlikte ve *el ele yapılır*. İşbölümü ve işbirliği.

Herkes başka başka köşelerde bulunsa da böyledir bu. Hele koparılan, devşirilen ya da kotarılan sonuç toplumsal gelişmelerle koşut gidiyorsa. Tay, paralel.

Bugün 97'de olduğu gibi, tarihte de *şiiirin toplumsal arkadaşları*, kimlerle kalktığı çok önemlidir. Bir çağır, bir sıçrama söz konusu ise daha da önemlidir.

İkinci Yeni atılımı (başlarda "bu bir Mülkiye hareketiydi" denmiştir) denince hemen insanın aklına

CEMAL SÜREYA

EDİP CANSEVER

TURGUT UYAR

-İLHAN BERK de var-

geliyor. Nitekim; Çetin Altan, daha 1967 Temmuz'unda, Açık Hava Tiyatrosu'nda onlara "Çamlıca'nın 3 gülü" demişti.

(Benim İkinci Yeni'ye *Sivil Şiir* demem kendimcedir, özel. Yeri gelince *Sıkı Şiir* sistemi içinde İlhan Berk'e "sıkı ihtiyar" değişim bir takılmadır, şaka.)

Doğrusu ya, İlhan Berk, İkinci Yeni sürecinde öylesine önemli bir işlev görürdü ki ilk günlerde; hıznırlığı ve ele avuca gelmezliği atlanabilir.

İkinci Yeni cücüğü, filizi 1956'da daha yeni çıkmıştır. Hem men her yerden ve her yandan içgüdüsel saldırılar gelmeye başlamıştır. Telaşla. Bir acele ya da alelacele.

Attilâ İlhan (asık suratlı bir parti ödülü lekesi vardı alnında), Ahmet Kabaklı, Suut Kemal Yetkin, Asım Bezirci (96'nın notu; genç Roni Margulies'in geniş olanaklarına karşın şiir kültürü ve bilgisinin filistî, ("filisten") darlığı ve özellikle zayıflığı beni hayretler içinde bırakmıştır), Refi Cevat Ulunay, Orhan Duru, Demir Özlü, Ahmet Oktay (sonradan İkinci Yeni güneş sistemine özgül olarak girdi), Abdullah Rıza Ergüven, Adnan Benk, Sabahattin Eyüboğlu (bunu yıllar sonra öğrendim Vedat Günyol'dan 1988), Yılmaz Gruda, Tefvik Akdağ, Oxford'lu Tektaş Ağaoğlu, Halim Yağcıoğlu, Kemal Burkay, Mehmet Salihoğlu, Ö.F. Toprak, Metin Eloğlu, Can Yücel, Hüsametdin Bozok, Yaşar Nabi Nayır (Muzafer Erdost, tersinden de olsa İkinci Yeni'yi ortaya çıkaran Yaşar Nabi Nayır'dır derdi aslında; *Varlık* dergisinde, değil İkinci Yeni şairlerinin şiirlerini yayınlamak, uzaktan bile o çekime giren şairlerin şiirlerini yayınlamazdı)... sudan bahanelerle ve ağır suçlamalarla saldırırlarken (ki D. Özlü, K. Özer, E. Öz, H. Yavuz, Ergin Ertem çıkardıkları *a dergisi'nde* bize "çürük yumurtalar" diyorlardı) İlhan Berk'in şiirlerinin dergilerde görülmesi bize ferahlık, moral verirdi. Onun *Ayta* başlıklı ilginç ve güzel yazısı belleklerden silinmeyecektir.

Kısacası, status quo'cular, Beyoğlu Baylan pastanesinde yuvalanan gizli sağcılar, bu yepyeni sözdizimini, istifi, o zamana dek gündeme aldırılmamış dilbilgisini, *Kakışım'ı*, *Bakışimsızlık'ı*, bu *Logaritmali Şiir'i*, bu Riemann ya da Lobaçevski geometrisini nasıl da irkilerek yadırgamışlardı ama. İç suratları yıllar sonra su yüzüne çıktı.

Biz de azıcık da olsa *tersinden Rasputin*'dik ha. “*Şiir mobil-dir*” diyorduk da başka şey demiyorduk.

Tarih'i (resmisi olsun, ötekisi olsun) yeniden okuma ve yeniden yazılma yazma önerisi ve deneyimi, yalnız şiir toplu-munda değil, düşünce alanında da belirli bir sarsıntı yaratmıştı.

Kimdi yahu kimi kimsesi olmayan bu parasız yatılılar? İne-ğin bayramını bile yapıyorlardı.

Cemal Süreya'nın, İlhan Berk'in, Turgut Uyar'ın, Edip Can-sever'in (yalnız o parasız yatılı değildi o kadar) şiirleri patlayın-ca ortalık altüst oluyordu. Toz duman! Aykırı ve özgün bir şiir bütün içi geçmiş, eski ve eskimiş şairleri kasıp kavuruyordu. Si-lip süpürmek de denebilir. Yani adeta bir deprem!

*Ergin Günçe* İkinci Yeni'de başlangıçtan beri vardı çaktır-madan; Çatladıkapı'dan işte bir parasız yatılı daha. Onun ay mı, gezegen mi, yıldız mı olduğu belki tartışılabilir ama şiirle-rindeki çocuk bakışının tek kürek Yalova yapmak sahiciliği, sa-hici sahiciliği kesinlikle yadsınamaz! “Otuzbir çekerken el de-ğiştirirsen başkasının eline vermişsin gibi olursun” derdi uz-manlık alanında. O da Edip Cansever gibi sıkı delikanlıydı.

*Ülkü Tamer*'in çocuksuluğu bence bir çizgi film duyarlığın-dadır. Ne şaşıırıyorsunuz? Pekâlâ saksıda yetiştirilen, yeri de-ğiştirilmeyecek ve sık sık suyu verilecek, gübrelili hormonlu bir şiir de güzel olabilir. Yeter ki insan ruhunda bir nesnel karşılığı bulunsun. (Orhan Kâhyaoğlu'nun oyuncak kemanının yavaş yavaş bir ikinci kemana dönüşmesi gibi, *Ülkü Tamer*'in şiirinin yaşı da büyütlecektir. Uzun pantol giyebilir.)

*Kemal Özer* ise İkinci Yeni'den usulca uzaklaştı. 1960 Ni-sanı'nda Süleymaniye'den Koska'ya giderek kalabalıklaşarak yürüyoruz öğrencilerle, Beyazıt'a geçmeye kararlıyız, orada da-ha da büyüyeceğiz ama Beyazıt'ta başımıza bir bela geleceği se-ziliyor; “evde bir işim var” diyerek uzaklaştığı gibi. Resmen tüymekti bu. (Beyazıt'ta üç-beş dakika sonra Turan Emeksiz öl-dürüldü, Nedim Özpulat'ı da tank çığnemişti.)

*Alim Atay* kesenkes bir bulutsuydu, hatta toz yığını. Gerçe-ği bir Tokatlıya anlatamıyorsun, daha deniz nedir bilmiyor. A. Atay yüksek öğrenimini ve şiiri bırakarak parasızlıktan taylarla geçen Gördes'ine halılarına döndü.

Sezai Karakoç İkinci Yeni’de topu topu bir hafta kaldı. Ama İkinci Yeni’nin karkas, oluşum ve çıkış günlerinde o da vardı. Cemal Süreya ile yatakhane ya da kantinde saatlerce şiirden konuşturlardı. Bence ikisi yalnız Prévert’i sevmeye birleşmiştir.

(Cemal Süreya, “İkinci Yeni” fenomenine, hadisesine, “bir Mülkiye hareketidir” derken, herhalde Nejat Tunçsiper’in yolunu bulmak için kışın çıkardığı *Mülkiye* dergisini düşünüyordu. Çünkü ilk şiiri çarpıcı *Şarkısı Beyaz’ı* ve ilk ve son öyküsü olan *Jandarma Mavis’i* ni orada yayınlamıştı. Açıklıyorum! [“Mülkiye” lafı fakülte değil, dergidir.]

Sezai Karakoç, 2 şiirini sosyalbürokratlığı, daha doğrusu yazları sosyal tesislerde dinlenen devlet memurlarını simgeleyen ve mavi başlıklı haftalık *Pazar Postası* gazetesinde yayınlamıştır; şiirleri Cemal Süreya’ya gönderiyormuş. Orada Ataç, Cevat Dursunoğlu, gazeteci M. Barlas’ın babası Cemil Sait Barlas, Doğan Avcıoğlu, Bülent Ecevit, Alaattin Bilgi, Tevfik Çavdar, kooperatifçi Mustafa Cura (kitaplarında “Mustafa Cura Tatilde”, “Mustafa Cura Kumda Dinleniyor”, “Mustafa Cura Denizde” vs. alt yazılı fotoğrafları vardı) yazarlardı. Yani gazetenin yarısı siyasi ve doğrudan toplumla, yarısı da yazınla şiirle ilgiliydi.

Toparlıyorum: Değil yalnız 1956’daki ilk Ankara günlerinden, Cemal Süreya 1990’da ölünceye dek İkinci Yeni şairlerinin şiirleri, adam gibi okunmadan, onların kafasına kakıldı hep.

Evet, 41 insan yılı İkinci Yeni bütün yenilenme, değişme, gelişme, donanma basamaklarına karşın sövgü olarak kullanıldı.

Geçenlerde Murathan Mungan (son yıllarda o, Haydar Ergülen, Enis Batur, Orhan Alkaya, Yıldırım Türker, Yücelay Sal, Emir Ali Yağan, Sunay Akın, Tuğrul Tanyol, Metin Üstündağ, Küçük İskender, Cezmi Ersöz, Ali Asker Barut, Sina Akyol, Enver Ercan, Gültekin Emre, Metin Celâl, Metin Cengiz... şiirde ve hayatta ayağa kalkmış-lar-dır) *“İkinci Yeni! İkinci Yeni! diye burundan getirdiler adamların, şimdi kıymete bindi”* diye yazdı.

Yazıyı bitirirken yine sıkı şair Edip Cansever’e dönelim. “Lastik topu olduğu için onu takıma almıştık” demem yalnız bir içnelemeydi o kadar.

İkinci Dünya Savaşı günlerinde çıkan *Arkadaş* adlı çocuk dergisine gönderdiği şiirlerle Kumkapı kültürüne, Langa marullarına giren Ömer Edip, Fatih semti, Sandalbedesteni kesinlikle küçümsenemez. Edip Cansever kendi kuşağının bir dolu şairini sollamıştır.

1957 başlarında *Pazar Postası*'nda benim için "şiirin ne olduğundan habersiz" diye yazmasına çok geç de olsa teşekkür ediyorum. Yıllar önce söylediği sözler bugün doğru çıkıyor. İçtenlikle yazıyorum şunu: 66 yaşındayım ama şiirin ne olduğunu bilmiyorum daha.

Edip Cansever üzerine vurucu bir inceleme ve araştırmayı bence fıkı olduğu için Memet Fuat, Fethi Naci, Mehmet H. Doğan iyi yapabilir. ("Ekmeğin Boyu" ölçütüne "*rakının boyunca*"yı da ekliyorum.) Hadi Fethi Naci, hadi Mehmet H. Doğan.

Fena mı olur?

1997, TÖMER



*“âbiler” sesi tüyler ürpertici bir çığlık olarak bana  
tam da 1969’da Kayseri’den gelip çarpmıştı...*

—ece ayhan şiirinde, bizler hep farklı bir “hayat bilgisi” olduğunu düşünegeldik. şiirinizin varolması ve beslenme kaynakları konusunda özel bir anlam ifade eden bu bilgileri nasıl bir yol ve yaklaşımla edini-  
p, şiire dönüştürdünüz?

–kimi zaman “şair değil, tarihçi” olduğunuzu ve hatta “şii yazmasaydım balıkçılık yapabilirdim” dediğinizi hatırlıyoruz. resmi tarihi, dil ve ideolojiyi kendi şiirinle kırarken, bizler böyle bir “tersten okuma”ya giderken, tarihle gündelik olan konusunda –ve şiirinizin kendi serüveni içinde– neler söylemek isterdiniz?

–“devlet ve tabiat ya da orta ikiden ayrılan çocuklar”dan bugüne; devlet o devlet, tabiat o tabiat, varoşlar o varoşlar mıdır? ya, o “kürt çiçekleri?”

–şiiirinizdeki “toplum kötülüğü” eleştirisi, çoğu kez radikal bir biçimde kendisini gösteriyor. bu yüzden de şiiirinizde sürekli bir yıkıcı tarih algısı ve toplumsal eleştiriyile karşılaşılıyor. yanılıyor muyuz?

—son bir soru; “ütopiya” adlı “mevsimlik hayatbilgisi kitabı”mızın ilk sayısının dosya başlığını “aşk örgütlenmektir bir düşünün âbiler” olarak düşündük. dönüp baktığınızda, yazıldığı günden bugüne “mor külhani” ve özelde de bu dize nelere işaret etmeye çalıştı, bir de niye ve özellikle “âbiler”?

Güzel. Sorularınız gerçekten sıkı. Sonuncu sorudan başlayalım bakalım. Ve de işbu sorunun sonundan.

Yani ki, "ters çevirmek" ya da daha yerinde bir tarihsel kullanışla "tersine çevirmek", yukarı aşağı, kırkbeş-elli yıldan beri, kunt bir alışkanlık konumuna gelmiştir bende.

Bilirsiniz; en azından Biz'de (İkinci Yeni de denebiliyor) Sİ-VİL ŞİİR'de, düşünce yazarken oluşur, oluşuyor temelde. Ya da son çözümlemede.

(Sırası geldi: İnsanoğlu, bu dünyada biz'e göre oluşmuş ya da olup bitmiş değildir. Oluşmaktadır. Hatta bugün 1997'de de oluşmayı sürdürmektedir. Evet, insanlık, SIKI ŞİİR'e baka(göre) işin sonunda değil, daha başındadır. Yeni başlıyoruz!)

Acaba, böyle bir amuda kalkmak, bir de buradan da bakalım anlamına mı gelmektedir, gelir? Bunu, yalnız şimdilik bilmiyorum.

Siz örnek mi istiyorsunuz?

Alın!

Şu:

Ben, yukarıda dediğim gibi, şu kadar oğlan dönencesi yılı boyunca, bir yazıya ya da bir kitaba, önce onun dipyazılarını okuyarak başlarını açıkçası.

Evet, bir çalışmanın gerçekten de SIKI olup olmadığı dibinden anlaşılır ancak. (Düşünce kavununu da dibinden parmaklamak gibi adeta. İnsan, belirli bir konuda kuşkuluysa ona parmak atacak; yani kurcalayarak.)

Benim, doğrusu ya, gerek SIKI ŞİİR'de olsun, gerekse düz-şiirde olsun, her zaman gizli ya da açık çarpanlarım olmuştur. Oldu.

Özellikle de LOGARİTMALİ ŞİİR'de, düşünce çarpanlarla birlikte de oluşur; kurulur ve ilerler. Ayrıca, tabii etki-tepki sorunu var. Neyse.

1969'da geldiğim ya da vardığım "âbiler" sesi dahi bir çarpandır. (Ey okur! Böylece ilk kez okura sesleniyorum! Hayatım boyunca, düşünce mertebelerinin ıssız ve yalnız nerelerine varırsam varayım her daim Ebülvefa, 2 Babalılar, Hallac-ı Mansur, Nesimi, Nadaflı Sarı Abdurrahman, Yunus Emre, Şeyh Bedreddin... gibi [lafın gelişi] Türkmen kocalarını benden bir adım önde yürür görürüm, görüyorum.)

(Ek: Biliyorum düşünsel bir yanı yok ve yine kargınacağım ama Osmanlı tarihinde Kabakçı Mustafa'nın, Patrona Halil'in ve Ali Suavi'nin kazanmasını isterdim. Hiç olmazsa hepsi de sivildir çünkü.)

(Çarpan'ın İngilizcesi "multiplier")

E, ne yapalım, her zaman "ortak payda" ya da "nesnel karşılık" ("karşılık"ın yerine şimdi "bağlılaşık" öneriliyor, peki alttan alta "karşılıklılık" ne olacak) ya da "metafor" olacak değil ya.

Uzuncası, alçak matematik bilenler ya da çok boyutlu uzay geometrileri kuramlarına eğilim duyanlar bile, benim bu "çarpan" lafıyla ne demek istediğimi iyi anlayacaklardır. Tabii adam gibi okurlarsa!

("Çarpan"ın İngilizcesini, Enver Ercan'ın Ece adlı eski eşinden öğrenmiştim, bizim Sait Faik, Orhan Veli, Cihat Burak, Nahit Hanım çağından, çığırından beri sabahtan açık olma geleneğini sürdüren Beyoğlu Balıkpazarı'ndaki Cumhuriyet Meyhanesi'nde. Basık tavanlı bir üst kat. Aşağısı ağır biracılar ve küçük esnaf için, görüntüsünü aynayla içeri yansıtarak ikinci bir televizyon varmış gibi kılınmış Cumhuriyet Birahanesi.)

Akşam da yaz-kış mor atkısı ve mor çizgili gömleğiyle sıkı ressam (ve de Fikret Ürgüp, Aktedron Fikret ve Hayalet Oğuz gibi "mıh gibi yalnız" ilginç ve özgün öykücü) Cihat Burak, sokak kedilerine giriş kapısının yanındaki sakatatçıdan pembe ciğer almış olarak; 1992 Eylül'ü.

Evet, ne diyorduk "âbiler!"?

Bütün Türkiye, bütün, sanki yalnız ve yalnız bu sesle anlatılabilirmiş gibime geliyor.

Artık, İstanbul Bizans (benden size bir soru: Yahu, bir büyük sıkı düşünür Alman'ın notunda yazıldığı gibi, acaba bizim Osmanlı, Bizans'ta bir sülale değişmesi olmasın gerçekte?) surlarının bir hayli uzağında kalmış kırılık bölgede (siz buna, sözüm ona iyi Türkçe adına "kırsal bölge" diyorsunuz nedense. Yıllar önce Ankara'dayken Nurettin Sevin biz öğrencilere İngilizce öğretirken kimi zaman "tape recorder"le diksiyon dersi örneği de verirdi; ses sınırını, kapasiteni aşarsan sesin tizleşir dikkat! Dikkat delikanlım dikkat! Gazi Mustafa Kemal'in

1933'teki 10. Yıl Nutku gibi. Sinema yönetmeni Yutkieviç de çekmiştir... Bir tamlama İngiltere adası İngilizcesinde isim tamlaması ise Türkçeye yine isim tamlaması olarak çevrilecekmiş sözde. Uyduruyorlar. Böyle bir dilbilgisi kuralı yok kesinlikle. Laf Türkçeye pekâlâ sıfat tamlaması olarak da aktarılabilir) kalmış ve delik deşik bir çadırdaki 12 şopar kardeşiyle aynı çarşafsız döşekte yatmak zorunda kalan bir çingene kıza, genç bir gazeteci yaşını sormuştur. Kız da "16 âbi!" der. Bunu duyan başı çatmalı ve cıgara sesli bir kocakarı da "Burası Bağdat Caddesi değil! Kızlarımız, sizlere inat yine de kızoğlan kızdır."

(Avcılar, köylük-kırlık bir yer iken -ki o zamandan Çanak-kaleli Melâhat üç katlı ve mermer kaplı fuhuş işletmesini kurmuştu. Polis müdürü Necdet Uğur'a Buluşma Evleri Yönetmeliği uyarınca beyanname vermemek için salt. Bizim Anafartalı Melâhat Geçilmez, sapına dek sivildir çünkü. Devlete biraz uzak olan jandarma bölgesini yeğliyor. Taşaklı kadın olduğu belli, vurulmadan az önce bile, sahur vakti filan dinlemeden vuran Tombalacı Ceylan'a Chevrolet'sinin önünde "hasiktir!" çekmiştir. Sözde "pezevenk" sözcüğü "yol gösterici" anlamına geliyor, gelir!- bir iki ineklik derme çatma bir mandırası olduğundan söz edilerek, onu kapatması istenen adam yeni belediye zabıtası olmuş memurlara "Ne yapalım âbiler. Şehir İstanbul, bizim üzerimize geldi" demiştir.

Yine sözgelimi, Üsküdar iskele alanından kavaf işi gıcır gıcır yeni ayakkabılarıyla geçerken bile işsiz çocuklar "Boyayalım âbiler!" derler.

Ya da Şehir Hatları vapurlarında üç-beş kuruşa çalıştırıldıkları halde, sık sık değiştirilen garson çocuklar "Çaylarımız filizdir âbiler!" diye bağırlar.

Özür dilerim; hayatın tam ortasında olduğu için sizi hayal kırıklığına uğratacak bu âbiler sesi, tüyler ürpertici bir çığlık olarak bana 1969'da Kayseri'den gelip çarpmıştı taa. Üsküdar'da, Beşiktaş iskelesine karşı Sultantepe'de, yukarda, yine bir kira evinde oturuyordum. İnsan zihni, haddimiz değil ama hele o biraz etik'çi bir şair geçiniyorsa (ve de üstüne üstlük Logaritmali Şiirler yazıyorsa), başka türlü katlanır ve işler ve çalışır. Yani, bilinen kurallara, yazın'ın, edebiyatın savcıları, ka-

ra kamunun maşer-i ruhu olan şiir otoritelerinden, eleştirmenlerin koydukları kurallara hiç uymaz. Anarşisttir, ne vize alması? Pasaportu dahi yoktur, nüfus kâğıdı bile yitmiş gitmiş sayılabilir!

(.....)

ÂBİLER'in çıkış yeridir: 1969'da, Kayseri'de Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) olağan genel kurulu toplanmıştır. Ülkücüler nizam-ı âlem adına o salonu basmışlardır. Sonra da Kayseri sokaklarına dökülüp kimi kırtasiyeci dükkânlarını kitap da sattıkları için yıkıp kırarlar.

O sırada, geceleri pavyonda çalışan bir konsomatris, kaldığı otelinden şöyle bir çıkmıştır kaldırırma. Ülkücüler o konsomatrisi hemen kısıkvrak yakalarlar. –Kaynakları genellikle köyler, beslemeler olan konsomatrisler öylesine ezilmişlerdir ki, kendileri 30-40 yaşlarında olsalar bile 17-18 yaşlarındaki müşterilerine âbi derler–. (Celine gibi, insanın içyüzünü dehşetle görmüş nadir yazarların başında olan Dostoyevski'nin, *Suç ve Ceza* romanında, zengin tefeci kadının kız kardeşi Elizabeta'sı vardır. Solgun, hayatta yoksulluktan öylesine ezilmiştir ki kafasına indirilmek üzere havaya kaldırılmış nacak karşısında, içgüdüsel olarak bile kolunu kendini savunmak için kaldıramamıştır.)

Evet, ne diyorduk?

Ülkücüler, onu kısıkvrak yakalarlar ve ibret-i âlem için orada, çırılçıplak soymak isterler. Konsomatris yalvarır: "Âbiler beni öldürün ama bana bunu yapmayın!"

1997, *Ütopiya*

## *“Esas Duruş, Mülkün Temelidir”*

1. Kimsenin duyumsamadığı, görmediği, herkesin göz ardı ettiği bir tarih, sizi, şiirinizi çok ilgilendiriyor. Bu ihtiyaç ya da duyarlılık nereden kaynaklandı? Şiirinizdeki, her zaman savunduğunuz “sivil”le belirlenen bu ruhun artalanını açabilir misiniz?

2. “Tarihe uğrayan” şairlerle sizin şiirinizdeki tarih arasındaki fark konusunda bir şeyler söylemek ister misiniz?”

3. Şiirde “nesnel karşılık” kavramından çok söz edersiniz. Bu kavramı nasıl anlamlandırıyorsunuz?

4. Şiirinizdeki mitolojik öğeler, tarih anlayışınızda nasıl bir yere oturmalı?

5. Devlet ve Tabiat kitabınız, daha önceki şiirinize, özellikle bir önceki kitabınız olan Ortodoksluklar a göre hayli kesin bir dönemeç gibi duruyor. Ortodoksluklar, anlamsal yapısıyla daha “içine kapalı” bir örgüyle kurulmuş, bütünleşmiş. Devlet ve Tabiat’ta ise gündel yaşamla açık bir köklü hesaplaşma var ve daha ilk elde çekici; belki hâlâ en popüler şiirleriniz Devlet ve Tabiat’takiler.

O şiirlerin yayımlanışında dönemin toplumsal gelişmelerinin, kitlesel muhalefetteki yükselişin, vb. etkisi olduğu söylenebilir mi? Okura daha gerçekleşebilir bir randevu verme eğilimi gibi? Benzer bir eğilimin Cemal Süreya, Turgut Uyar gibi şairlerde de görülmesi akla böyle bir açıklama getiriyor. Buna karşılık, ardından gelen Zambaklı Padişah ve Çok Eski Adıyladır için kuşkusuz aynı şey söylenemez. Ne dersiniz? Bu kitapları kendi şiir örgüleri içinde karşılaştırabilir misiniz?

6. Şiirinizin beslenmesinde resim, sinema ve müziğin, özellikle

de atonal müziğin etkili olduğu söylenebilir. Şiirinize bir tür “atonal şiir” denebilir mi?

7. Şiirinizde cinsellik konusunda ortalama toplumsal ölçülerin hep dışında duran bir duyarlık seziliyor. Bir uçta “Melâhat Geçilmez” yazılıyor, başka bir uçta eşcinsel yönsemelerle karşılaşılıyor. Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

8. Kendinize akraba bulduğunuz şair olmuş mudur, var mıdır? Önceden ve sonradan?

Hilmi Yavuz, Hürriyet Gösteri dergisinin Aralık 1996 sayısında yayımlanan bir söyleşide, kendisinin “tehlikeli bir şair” olduğu saptamasını şöyle yanıtıyor:

“...gerçek tehlikeli şairler, yol gösteriyorum diye, onu izleyenleri bir labirentin içine sokanlardır. Bakınız, Ece Ayhan böyle bir şairdir. Çok yetenekli iki şairi Mustafa Irgat’la İzzet Yasar’ı, kendi şiirinin labirentlerinde tutsak etti ve oradan çıkmalarına izin vermedi. Ece Ayhan’ın şiiri, onu izleyenlere başka bir şiir yazma olanağı vermez. Benim şiirim ise yol gösterir, onu izleyenleri kendi kimliklerine götürür. Yahya Kemal’in şiiri de öyledir, Behçet Necatigil’in de... Onun için kendimi ‘tehlikeli’ bir şair bulmuyorum doğrusu...”

Ne dersiniz?

9. Ece Ayhan poetikasında “insan ile insan/insan ile dünya” arasındaki ilişkiler ve sapmalar?

“Tekin değildir şiir pek, iyi gözle bakılmaz ona, taş atar durup durduğu yerde çok dalgalara; çünkü şiir, bir yerde, gerçeğin de yedilmesidir; yani, ortaya konuşuyorum, şiir gerçeği yeder.

İşte böylesi bir olumsuz yanı vardır şiirin toplumlarda. Sonuçla-  
yarak diyebilirim ki, bir toplumda yeri olmayışı onun yeridir.” (Ça-  
nakaleli Melâhat’a İki El Mektup ya da Özel Bir Fuhuş Tarihi. Korsan Yay., 1991, s. 88.)

Poetikanızı yukarıdaki alıntıyla bağlantılandırabilir miyiz? Bu bölümün yer aldığı düzşiiri, kitabın ikinci baskısından çıkarmıştınız...

10. Şiirlerinizle şiir dışı yazılarınız arasında metinsel bağlar buluyoruz. Ne dersiniz?

11. “Yort Savul” adlı şiiri, 1977’ye kadar yazılmış dört kitabın başına koymuştunuz. “Bütün Yort Savullar”da da durum aynı. Sizin dünyamızda bu şiirin ayrıcalığı ve kuşatıcılığı nedir?

12. Son olarak, neler yazıyorsunuz diye sormamıza izin var mı?

Merhaba!

1'den 12'ye değin sorularınızı bana sanki, insanlığın –böyle bir şey var mı acaba? özellikle Anadolu'da– bildiği ilk şair, Sümerli LUDINGİRRA sormuş gibi (kim bilir küsküyle kilde nasıl oluşturuluyordu çivi yazısı? sonra da pişiriliyor muydu?) toptan ve birbirine karıştırarak yanıtlamaya çalışacağım.

Ey tatlı su kıyılarında ayağa kalkan uygarlıklar ilk!

Ey kentlerin çatılmasıyla özdeş kılınmış ilk tarih!

YENİ-ESKİCİLER'de dolaşırken “Bütün Osmanlı (ve Orta-doğu) tarihçileri sarışındır” der idim. Karaşınlara inat!

(Evet, onu da göze alıyorum: bütün handikaplarına ve çe-kıştirilen risklerine karşın, bizim kendi tarihimizde KEŞKE Ka-bakçı Mustafa'lar, Patrona Halil'ler, Ali Suavi'ler... kestirmeden, “BAŞIBOZUKLAR kazansaydı” diyorum şimdi de; tabii zaman zaman. Ki onlar hiç değilse devlet memuru değillerdi, hepsi si-vil!

Böyle keşkeliyorum ve de Yahudiler içinde Yahudi olma-yan tek kişi Musa peygamber gibi belki kekeliyorum ama şunu dahi bilerek:

Bu uslu ve uysal topraklarda, koşullar ne olursa olsun, her-kes herkesin yerini alabilir *iktidar uğruna*. Yeter ki, bulanık mu-lanık akan suyun, *artı-değer*'in başında bulunulsun.

Adeta ve sanki 70 milyon Makyavel, ya da Mr. Hyde, işte içyüzler!

Şunu hatırlıyor ve buluyorum benim çıfıt çarşısı ve de ta-vanarası belleğimde: 1977 başlarında, bir bakıma küçük bir iç-suratı açıklar açıklamaz nasıl kıyametler koparılmıştı. Laf ara-mızda; benim Susurluk'um da bu galiba.

Sıkı, düşünür Althusser ne demiş? “İnsanın temel niteliği tahmin edilemez oluşudur.”

Tarih denilen, meşe seli gibi kıpkızıl ırmakta iki kez yıka-nılmaz ya; hadi biz hayal ya da metafor dünyamızda, çevire-lim; *geri çevirim*:

Sözgelişi, İsmet İnönü, kapıkulluğundan vazgeçseydi ve bunun sonucu 13-14 yıl hapislerde yatabilir, ve Nâzım Hikmet de Cumhurbaşkanı olabilirdi. Teşbihte hata olmazmış! Bir an-



lamda da takdim tehir! Masa'nın bir yanı ile öteki yanı sorunu işte anlayacağınız! Fark etmez!

[Ahmed Arif; 1969'da kara Ankara'dan, suyun 100 derecede kaynadığı deniz kıyısı İstanbul'a inmiştir Gazanfer Bilge ucuz otobüsleriyle günübirlik. E, her anlamda kara olan kentte onu karısı ve oğlu Filinta bekliyor çünkü. –Çocuk İsmet Özel'e göre de, buruşuk pardesüsüyle babası akşamları evde bir serinliktir–

Yılmaz Güney hem çektiği hem oynadığı Arkadaş filminde, devrimci kıza –*Vivet Kanetti, Orhan Pamuk, Nihat Genç, Metin Kaçan, Latife Tekin... gibi yepyeni ve sıkı yazar 'Emine' Sevgi Özdamar'ın kız kardeşi güzelim Senra Özdamar oynuyordu–Hasretinden prangalar eskittim, bir açıdan benzersizdir, mavi şiir kitabını okutmuştur. Cem ve Arkadaş Yayınları'ndaki masasından, kendi çıkarını düşünerek ve masayı arkasına almış olarak konuşmaya başlayan Erdal Öz'ün birdenbire su yüzüne çıkan bu içgüdüsel içyüzüne Ahmed Arif “ben böyle masalar çok gördüm” der. E, arif olan (hayır! hayır! sözkonusu olan ‘Alman’ Arif Çağlar değil Berlin Schering'deki!) bu surata çarpmayla yukarki ‘sözgelişi’ paragrafının ilişkisini kurabilir. İsterse tabii.]*

Siz ne diyorsunuz?

Ben, eğnime dar gelen yampiri hayatım boyunca hep sivilliği, –ona asker kafalılar ‘başıbozuk’ diyorlardı–, ararım, aranırım. Ve tabii bulamıyorum. (Hayrettir! 1997'de bile, Sivillik'i, yalnız ve yalnız askerlerin tersi olarak ele alıp yanılıyanlar var!) Topraktan yapılmış ve değişik üç renge çay mahallesinde ya da Harmanlık'ta düzayak evlerde boyanmış bilyeleri düşürdüğümde aranmak sen ey! (7–8 yaşlardayız, evden hemen hiç harçlık vermezlerdi. Biz de paramız olmadığı için çelikten yapılmış misketleri satın alamazdık yahu. Ama memur, subay çocukları Kubî'lerde yığınla vardı. Yaşıttık ama onlar uzun paçalı pantol giyerlerdi, biz kısa. Çanakkale Saat Kulesi'nin tam karşısındaki eski Havra Aralığında (meyhanelerin arka kapıları oraya açılır, yaz aylarında masa sandalye konur) beş karış ya da kaptan oynuyoruz. Şimdi o dar ve fakir sokağın adı değişti ve lokantaların, meyhanelerin arka kapıları oraya açıldığı için yaz ayları masalar çıkarıyorlar. Bir akşam Kırılğan Yücel'lerle orada içmiş-

tik. Yani, İstanbul'daki Galatasaray Çiçek Pazarı'nın arkası, Nevizade Sokak eski Lefter gibi [*laternayı Kambur Vasili çalardı*] . Zaten Çanakkale'de yaz gecelerinde düz ahali, herkes kapısının önünde oturur geç vakitlere dek.

Ayakkabılar ise yaz-kış kapıda çıkarılır Çanakkale'de. Ben çocukken 12 numaralı evimizi, kiralık da olsa, 3 katlı olarak düşlerdim. Yıllar sonra o evi hiç değişmemiş ve tek katlı olarak buldum. Küçücüktü.)

Ne yazık ki, (biz *Ece* Ovası'ndanız ya) *Ece* adlı torunum da sivil bir anayasa hazırlandığını göremeyecektir. En azından Yeni-Yeniçeriler sular kesilmesin diye izin ve yol vermez çünkü. (Yeri geldi: 'Ece' sözcüğü 'ağabey' anlamına gelir tarihte. Dobrucalı *Ece* [Halil (Yakup)] *Bey*'den *Eceabat* yapılmıştır. Bektaşî menakıpnamelerinde Pir Sultan Abdal'ın kız kardeşi "*Ecemi Sivas'ta astılar*" der. 1993 temmuzunda Pir Sultan Abdal bir daha asıldı. Tarihte önemli şairler iki kez asılırmış.

[Bence geri dönerek yürünmelidir *sarı tarihte*. Tanzimat'a doğru, 1839'a. Ancak belki o zaman biraz sivillige, başıbozukluğun güzelliğine, ihtiyaç toplumuna varabiliriz. Tabii Galata'daki tefecilere (*şimdi banker deniyor*), bu arada cingöz kadın tefeci Ester'e gırtlığına dek borca batmış V. Murat'ın tahta çıkarılınca coşmanın korkusundan fittırarak Çırağan Sarayı'nda merdivenleri kışın kışın inmesi gibi değil! V. Murat kendini nedimleriyle bahçede güzel güzel dolaşırken birdenbire havuza da atıyor. Ali Suavi'nin yeniden tahta çıkarmak istediği adam bu işte! Ayı lakerda! [EK: V. Murat tahttan alınınca hemen iyileşmiştir ne haber? Çırağan Sarayı'nın cayır cayır yanması sonradır. Benim kısa cumhuriyet çocukluğum ve yeniyetmeliğim yazları kayıkla onun önünde ya da rıhtımında geçmiştir. 1970'de yazdığım bir şiirde "*yanacak saray*" dediğim budur: Şiirin Deniz Kıyısındaki Sesi.]

İkinci Yeni'ye ben giderek Sivil Şiir diyorum artık. (*Sivil Şiir* deyimini, benim bildiğimce, o zamanlar şiir ve roman yazar ve dil konularında yazdığı yazılarla tanınan, Roma'daki ünlü sinema okulunda dersler veren Pier Paolo Pasolini ilk kez 1966'da kullanmıştır. Herhalde Gramsci'nin sıkı düşüncelerinden esinlenerek. Sonra *Dilenci* filmini çevirerek sinemaya başla-

dı. *Sinemanın şairi!* (Yaptığına *Şiirsel Sinema* demişim 1967’de; Sinematek’in yayını *Yeni Sinema* dergisi.)

İkinci Yeni yanlış bir adlandırmaydı. O günlerde *Sivil Şiir* diye başlansaydı, tanılama ve tanımlama açısından iyi olurdu. Ayrıca o şiirin içeriğini, *meram’ını*, *sıçraması’nı*, *kakışım’ını*, *logaritma’sını*, bakışsızlığını, atonallliğini... açındıran bir adlandırma olurdu. Ben zaman zaman da “*sıkı şiir*” diyorum. (Atonal’in doğrusunun “antitonal” olması gibi. Ama artık ikisi için de işten geçmiştir. Üsküdar geçildi.)

Ben öylesine sivilim ki, sivillerin sivil, (*bana bırakılsa, yanlış yana çekileceğini bile bile, sivilliğin yerine ‘başbozuk’ derim*) özel hayatımda da orospuların, “yol gösterici”lerin, yersiz yurtsuzların, surlarda ve parklarda barınanların, kimsesizlerin, sokaklarda yaşayanların, dışlanmışların, orta ikiden ayrılanların, ıssız park bekçilerinin, tek kişilik tramvay müzesi müdürlerinin, müştemilatta oturanların, fallokrat kabadayıların, berduşların... kısacası tarih dışına düşürülen lumpenlerin yanında rahat ediyorum ben. (*Buñuel’in Viridiana’sında Viridiana yine de haklıdır, ne olursa olsun.*)

Hayt be! Kapısının önünde geceleri kırk bir küp bulunan ve toprak zeminli bitirimbahanelerde, gerçekten çukurda olan Çukur mahallesinde, Karanlık Bakkal sokağında, ensiz, dar ve basık çıkıntı odalarda, kesinlikle ikiyüzlülük yoktur! Kalleşlik ise hiç olmaz! (Yine EK: Faulkner’in *Sanctuary* romanı bence Türkçeye *Bitirimbahane* diye çevrilmeliydi, her şey kerhanede geçiyor!)

Elbet katlanılması zor ama ben atın üzerinde, atımdan inmeden sevişirim. Ne olur ne olmaz! İner inmez kelle gidebilir. Ortazaman bence daha yeni başlıyor, hatta ilkçağ! Özellikle edebiyat çevrelerinde arkana dönmeyeceksin! Dikkat!

Bizim bin yıllık Anadolu serüvenimizde (askeri önder ile sivil önder hep tek kişide birleştirilmiştir; “merkez”dekilerin taşrada toprak edinmesi bile adeta yasaklanmış, ya da en azından çok zorlaştırılmıştır) her şeyin başkenti İstanbul’dur, İstanbul’a kafa tutacak ihtiyaçları karşılayan limanlık kentler oluşturulmaz; başlangıçtan bu yana, öteki temel yanlışlıkların yanında. Ayrıca bir iskân yanlışlığı da işlenir sürekli: Toprak hukuksuzluğu, v.s. [Üniversitelerde ‘*hukuk*’ adıyla okutulur ama onlar yalnızca ‘*ka-*

nun'dur; Ticaret Hukuku (Kanunu), Borçlar Hukuku (Kanunu), Ceza Hukuku (Kanunu), Toprak Hukuku (Kanunu)...]

Söz gelişi, içi geçmiş tarih hocalarının söylediklerinin aksine, gerçekte Yeniçeri Ocağı kapatılmamıştır. *Esas duruş*, yalnız kent değiştirdi o kadar. Şimdi esnaflığın, ticaretin daniskası yapılıyor. Üstelik Ocaklar'ın sayısı 2 oldu. E, iktidar denilen kuş, artı-değer'in paylaşılması üzerine kurulmuştur. Üleşmek, mülkün temelidir!

Siz, adı sanki Orman bakanlığının bir yayınıymış izlenimini bırakan *Devlet ve Tabiat* kitabına bakmayın yalnız.

(Doğrusu benim en sıkı düşüncelerim *Çok Eski Adıyla*-'daki minyatürlerde yansır, açılır ve açıklanır. İşbu düzşiiirler, meclislik'ler o zamana dek, *Bakışsız Bir Kedi Kara* bir yana, kurduğum en güzel şiiirlerdir. Şunun şurasında ne kaldı. Bir şey vurgulanacaksa işte böyle vurgulanır. Ölümsüz tek şey olan Di-yalektik'in dışında, bireşim sentez denilen lakerda saçma sapan bir şeydir aslında. Yeni bir şey üretememenin, kendini ve şiiir toplumunu aldatmanın kurnaz adıdır. O minyatürler (Fethi Naci gibi) *orta okur*'ca ceviz sayılabilir o başka.

Yani siz siz olun: *Esas duruş*'a bakmayın!

İnsanlar, sevişmek için bir kız bir erkek olarak çırılçıplak soyunurlarsa, yalnız iki türlü sevişebilirler bilirsiniz:

Birincisi: o iş ayakta yapılıyorsa, iki insan çift kıçlı bir tek insan olmuş gibi ya da bir tek insan varmış gibi gözüdür ortada. (Bence, sıkı yazar ve sıkı delikanlı Yusuf Atılgan'ın ilk romanı *Aylak Adam*'daki "iki kişilik toplum" düşüncesinin, ayıptır söylemesi, *ferc i*, *musrayım*'i, *çıkış* noktası budur. *Aşk Örgütlenmektir bir düşüniün abiler* de buradan çıkmıştır, ne yapalım. Daha doğrusu Shakespeare'den ya neyse: Othello – Desdemona.

Evet, her insan bir sevişmenin ilk ürünüdür.

İkincisi, ise; iki kaşık gibi iç içe olarak.

Olacak iş değil ama biz fakir şairler; ister İkinci Yeni den-sin, ister Sivil Şiiir; üçüncü bir türü aramayı da denedik; yokluk-tandır.

(Hem matrak hem acıklı bir olay: Cemal Süreya orta iki-deyken bir karikatüre otuz bir çekmiştir. Siz tartışın bakalım, abazanlıktan mı fakirlikten mi?)

İnsanoğlu, karabasanlı bir düşte bile kendi kendisiyle se-  
viştiğini görmemiştir, asla göremez de. (İngiliz denemeci Caud-  
well, “insan yaşarken gözüyle görmediği bir nesneyi başkalaşı-  
ma uğramış durumda dahi düşleyemez” der.)

Ama biz bunu denemeyi denedik diyebiliyoruz *Lobaçevski  
Şiiri*’nde. Sıkı Şiir, Sivil Şiir, İkinci Yeni, Logaritmalı Şiir... aynı  
şeydir.

Yakın akraba olmak istediğim şairlere gelince laf:

Felsefe doktoru *Rudi Dutsche, Heinrich von Kleist, Holger  
Meins, İsmail Beşikçi, Mabeyinci Fahri Bey, Beşir Fuad, Nesimi*  
(Behçet Necatigil son yıllarında derisi yüzülmeden Hurufiliğe  
girmeyi denedi), düşünceyi didik didik ettiği için kendisine  
Hallac denmiş olabilen *Mansur*, bacağı kesildikten sonraki *Rim-  
baud*, hayali *Wozzeck (Woyzeck), von Webern, Celan, Buñuel, Nâ-  
zım Hikmet, İlhan Usmanbaş, Şerif Mardin, Cemal Süreya...*

Hani şu 8. soruyu sorduğunuz iyi olmuş. Bana yıllardan  
sonra bir dizgi yanlışını düzeltme fırsatı vermişsiniz bilmeden.  
Varolun!

“Biz tüzüklerle çarpışarak büyüdük kardeşim” dizesindeki  
‘t’ harfi ‘b’ olacaktır. 1970’den beri ‘t’ başıma bela olmuştu. ‘t’yi  
boyuna boyuna kafama kakıyorlardı!

*Çanak kaleli Melâhat’a İki El Mektup*’un 1. baskısındaki o oku-  
ma parçası *Bütün Yort Savul*’lar’a, yerine kondu. (Evet, sırası  
geldiğinde gerçek de yedilebilir. Ben işte bu yüzden sağı solu  
yoklamak anlamında bireşim’e, sentez’e karşıyım! 1956’dan be-  
ri Baylanlı Status quo’cularla alay ederiz.)

YORT SAVUL’a geliyoruz:

Bir gece, gecenin bir vaktinde o pırıl pırıl güneşli Türkmen  
kocası “bizim Yunus”un *Divan*’ını okurken suyu iyi verilmiş ve  
dökülmüş bir şiire rastladım. Ya da rastlatıldım. Hayatın özü  
olan diyalektik bundan güzel ve kusursuz anlatılamazdı. Sıkı  
delikanlı gibi. Yani öylesine sıkı.

*Kul padişahsız olmaz*

*Padişah kulsuz değil*

*Ama kim bileydi*

*Halk aytmassa yort savul!*

Not: Yort Savul yalnız padişahlar için söylenir. Benim şiirde ise bir padişah “*üç ağır yıldız*” oldu Deniz, Yusuf ve Hüseyin. Yani Erzurum, Boğazlıyan ve Sarız.

Şimdi sol elimle YAŞASIN KÖTÜLÜK VE DE ÖTESİ anlatısını yazmaya çalışıyorum.

Sağ elle de MELANET adlı bir şey, vakit buldukça.  
Bu kadar.

1997, Ludingirra

## 99 Tezer Özlü! 99 Tezer Özlü! Ya da Bir Başka Yankı

Yine yalnız kızlardan oluşmuş ya da oluşan bir sınıf düşünmeyi sürdürüyorum *kafamda*. Bir süre avı gibi. Ve sormaya gerek yok, öğrencilerin hemen hemen hepsi de parasız yatılı!

"Kafa"da, "hayal"de, "imgelem"de... diye yazınca, benim çatı katına benseyen belleğime şunlar geliyor:

İlkin ve elbet Borges tabii.

Ünlü Arjantinli şair, sanki beşeri bir coğrafyadan sesleniyormuşçasına bir anlatısında, yaklaşık olarak diyor ki, "belki de bu dünyada bizim insan olarak hayatımız, *geceleyin*, bir ekvator ormanında sessizce ilerleyen bir kaplanın *kafasından* geçenlerdir!" Evet, kim bilir? Kim bilebilir?

İkincisi:

İnsana, bir yanılsamayla öyle sanıldığı gibi yalnız 2. Dünya Savaşı arasındaki günlerde değil de, (kesinlikle ve bana göre) her zaman, güzellikler, yakışıklılıklar ve de hınzırlıklar bir yana, kan ve pislikten *de* oluşmuş olarak bakan ve çılgın aşk nedir bilmediği ya da hiç çılgın bir aşkla karşılaşmadığı için, alabildiğine koyu karamsar Fransız yazarı Ferdinand Céline'in *Gecenin Sonuna Yolculuk* adlı ve bir bakıma benzersiz ve de algılanması, kavranması zor bir romanının ilk cümlesindeki gibi. "*Hayalde bir yolculuk!*"

Evet! Evet! Bütün yolculuklar gerçekte yalnız ve yalnız insan türünün *kafasında* geçer! *Imgelemden* döneriz!

Giderek, nasıl bir garip rastlantıdır bu anlamıyorum? Ne

olursa olsun işte böylece Tezer Özlü konusuna güzel bir rastlantıyla girmiş oluyoruz bakın.

Çünkü, evet çünkü, Tezer Özlü yıllar sonra boy atıp da, 1982’de Alman Akademisi’nin Değişim Servisi’nin bir konuğu olarak Berlin’de bulunurken, hayatını intiharla noktalamayı seçmiş olan İtalyan şairi Cesare Pavese üzerine “*Bir İntiharın İzinde*” anlatısını yazmış ve kitapla Marburg Edebiyat Ödülü’nü almıştı (1983).

Alman dilinde yazdığı bu ilginç anlatı, Türkçeye yine Tezer Özlü’ce çevrilerek *Yaşamın Ucuna Yolculuk* adıyla bir yıl sonra filan yayınlanmıştı (1984).

Yayınlandı, yayınlandı ama böylece yanlışlıklar ve yanlış anlaşılmalara başladı. Kimi gazetelerin yazdığı gibi, Tezer Özlü intihar etmemiştir ya da daha doğrusu 1986’da 18 Şubat’ta İsviçre’de kurşun renkli Zürih hastane kentinde Altstadt Mahallesi’nde intihar ederek ölmemiştir, ölmedi.

Çeşitli vesilelerle hep söylerim. Gerçekle söylentiler arasında her konuda ve her zaman, değil öyle küçük uçurum, derin uçurumlar vardır, olabilir. Kim bilir, belki de insan türünün hayatında kaçınılmaz bir şeydir bu. Ve nedense bizim Ortadoğu’daki bu insanlarımız bir gerçeği tam da tersine çevirmeye yatkın olabilirler ayrıca. Ama işin kötüsü yakın tarihimiz de böyle böyle kurulmuyor mu? Kurulmamış mıdır acaba? Bu uslu coğrafyada bir yanlışlık, üç kez yinelenirse, bilimsel oluyor sanılıyor nedense. Ne büyük bir yanlışlık değil mi!

1987’de Nilgün Marmara için yazdığım bir yazıda, Tezer Özlü’ye de değinmiş ve şöyle demiştim:

“Nasıl Tezer Özlü’nün başına, *Çocukluğun Soğuk Geceleri* romanında belirttiği gibi, halim selim bir olay geldiyse 1968’de; yıllar sonra da Nilgün Marmara’nın başına da 1987’de bir Scorpio olayı getirildi ama Nilgün Marmara bunu yazmaya 13 Ekim 1987’deki ölümü yüzünden vakit bulamadı.”

Vallahi tallahi! Evet! İçtenlikle ve özdenlikle yazıyorum ki, Tezer Özlü’yü de, onun çok insanda bulunmaz doğrucu davutluğunu her yerde, her kentte ve her sokakta arıyorum. Hayalet Oğuz’a olağanüstü ve eşsiz bir “hayır” işleyen bir insan-insanı ben nasıl özlemem. Tezer Özlü artık benim yakın akrabamdır.



Ben zaten hep Hayalet Oğuz'la Tezer Özlü'yü birlikte düşünürüm, düşünüyorum. İç içe. Düşlerde, karabasanlarda bile böyledir bu.

*Hayalet Oğuz'un* gerçek adı Oğuz Alplaçın'dır. Pazar Postası gazetesinde, *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde yayınladığı şiirlerine Oğuz Haluk diye imza atardı. Hayalet Oğuz gerçekten de kimi kimsesi olmayan bir insandı. Ömrünce kiralık miralık dahi bir evi olmadı. Ekmeğin boyunca bile de olsa bir barka ilişmedi.

Nilgün Marmara, Tezer Özlü ve Hayalet Oğuz! Onları ben birbirlerinden ayırt edemiyorum. Siz ayırt edebiliyor musunuz?

(Ben 128 Nilgün Marmara ile 99 Tezer Özlü'yü bilgileri boyunlarında olarak ve mor mürekkepli cam hokkalarıyla aynı sraya oturtuyorum. Hikâyeci *Fürüzan* da, yazdığım gibi "temizlik kolu"ndadır. *Gülten Akın, Sennur Sezer, Afet Ilgaz, Nazlı Eray, Güner Kuban...* hangi kollardandı çıkaramıyorum!)

Tezer Özlü'nün bence en önemli kitabı, 1980'de yayınlanan *Çocukluğun Soğuk Geceleri* anlatısıdır. Özellikle öğretmenlerdeki cumhuriyet anlayışını çok iyi çiziyordu.

Anlatıda kimin kim olduğunu ancak özel bir anahtarla çıkarabiliyorsunuzdur. Sözgelimi; "Günk" Gönenç "Kurtiz" Ertem'dir, "Süm" ablası Sezer Duru, Çapa'daki doktor Selim Özaydın, abisi Demir Özlü, ilk eşi Güner Sümer, abisinin arkadaşı Ergin Ertem (Günk'ün abisi).

Kim bilir diyorum, belki de Türk yazını'nda kendi çocukluğunun ortamını, insanlarını anlatan en sıkı kitap *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'dir.

Bu arada *Çocukluğun Soğuk Geceleri* ni dikkatle okuyanlardan olan Mehmed Kemal için hakçasma şiiri ve şiirselliği çok seviyor diyeceğim. Mehmet Kemal bir yazısında Tezer Özlü'nün Hayalet Oğuz'a "kelebek gibi!" demesine değinmiştir.

Evet, merhaba Tezer Özlü! Güzelim ve yiğit Tezer Özlü!

## Yoksa Bir Kadın-Adam mı?

Aşk hayatımız tıkırında gittiği sürece bize portakal renginde gözüken bu dünyada, uzak ya da yakın akrabalar acaba çaktırmadan çoğalıyorlar mı? Kendime böyle mırıldanıyorum işte.

İnsan; (*Kurabiye Saatinde*'de geçtiği gibi) New York'ta da olsa, Budapeşte'de de olsa, İstanbul Tozkoparan'da da olsa (ben kendi *hesapsızlığımla* Tomtom Kaptan Mahallesi'ni de Kavafis'li, Durell'li bir delta kenti olan İskenderiye'ye yeğlerdim) her yerde önce yakınlarını arıyor nedense.

Evet, içtenlikle söyleyebilirim ki, E. Emine, özellikle bu *Kurabiye Saatinde* anlatısıyla benim için artık gerçek bir *yakın akrabadır*.

Ben, *Kurabiye Saatinde*'ye bir "anlatı" diyorum ya; zamanımızda sözü adeta yazarlardan daha geçerli olan Yayınevi ise "roman" der. Son yıllarda herhalde ve elbette romanın anlamı ve roman kavramı ve kapsamı bir hayli değişti hem dünyada hem Türkiye'de! Değişim nerelere kadar girmemiştir ki? Çok garip değil mi? Edebiyatımızda "değişim" kavramı, "gelişme"ye hep üstün tutulmuştur ya da üstün getiriliyor? *Nihat Genç*, *Metin Kaçan*, *Yılmaz Karakoyunlu*, *Latife Tekin*, *Orhan Pamuk*, *Hulki Aktunç*... böyle böyle belirlediler ama!

Ama ve zaten E. Emine, bir önceki ve ilk anlatısı olan *Bizans Sohbetleri*'nde bir yazar olarak ayağa kalkmıştı. Ayağa kalkarak konuşmak ne güzel ve önemli bir şeydir. Bu şimdiki *Kurabiye Saatinde* ise...

Hayır! Hayır! *Kurabiye Saatinde* için "ilginç", "ilgi çekici",

“dikkat çekici” vs. gibi sözleri kullanmayacağım! Bu sözler, gerektiğinde, sıkı ve kunt yapıtları ya da yaratıları nitelemek için de kullanılabilir, gevşek dokunmuşları nitelemek için de. Burada “olmuş”la “ham”ı birbirinden ayıracağız.

E. Emine’nin *Kurabiye Saatinde* kitabını çizmeye çalışırken bütün bu çift kapılı sözcükleri elimin tersiyle itiyorum!

Doğrusu ya, önceleri E. Emine adlı yazarı, “çok bilmiş biri” sanmıştım. Hatta zorlanırsa “malûmatfuruş” bile denebilirdi. Hiçbiri değil!

*Bizans Sohbetleri’*nde ufak ufak belirtiler vardı. Ama özellikle *Kurabiye Saatinde’*de E. Emine her anlamıyla ve dört dörtlük bir erkektir! Yani vurucu bir deyimle bir “kadın-adam”! E. Emine erkekleri öylesine çok seviyor.

(Benim yeni yetmeliğimle, Yahya Kemal, Rabia Hatun’un şiirlerinin anılan yüzyılda yazılmadığından ve Rabia Hatun’un bir kadın olup olmadığından kuşkulanmıştı. Ve biz de Zeyrek Orta öğrencileri olarak hemen hop! Birdenbire kadının eteklerini kaldırmıştık! Ve ortaya bir erkek çıkmıştı!

Estağfurullah ben Yahya Kemal değilim, olmak da istesem olamam. Ama ben E. Emine’ye, izninizle, bundan böyle “kadın-adam” diyeceğim. Bunda dayatıyorum.)

Bir Fransız teğmenine o güzelim aşk mektuplarını yazan Portekizli rahibe Mariana Alcaforada da gerçekte tam teşekküllü bir erkekti, ne haber?

*Kurabiye Saatinde’*yı okurken, huy gereği hep başka yerlere baktım.

Sözgelimi; Şapat Bey, gerçekte yaşatılmış ve yaratılmış bir insandır. Hatta yaşamış bile olabilir. Sanıyorum ki, eleştirmen Fethi Naci böylesine bir roman kahramanını severdi.

(Roman alanında “Tip, istatistik bir birim değildir” denilince, sivil bir yazar olarak, Fethi Naci hemen hatırlanır. Nasıl bir önyüzbaşı “Güneşin doğduğunu arzederim” dizesiyle hatırlanıyorsa!)

*Kurabiye Saatinde’*den, çerçevesinden çıkartarak alıntılar yaptığım şunlara bakalım bir:

“Eski Rumlar.”

“Kızlarıyla evlenen babalar.”

“İnsan boylu kelebekler.”

“Herkes biraz kamburdu şimdi.”

“Bir bülbülü sayfiyeye taşımak.”

“Laik evler.”

“Yavaş cinayetler.”

“Beni, oldum olası en çok ayakkabılar sarsar, yoksullarda ve yaşlılarda her şeyden fazla” (Burada aklıma Martin Heidegger’in Van Gogh’un postallar resmi üzerine benzersiz ve özgün bir yaklaşımlı geldi. Heidegger’e göre bu postallar Van Gogh’un kendisininindir.)

Bitiriyorum. Ve “kadın-adam” E. Emine’ye diyorum ki, bir kadının bu dünyada erkekleri, ayak parmaklarına kadar sırlı-sıklam sevmesi kadar doğal bir şey olamaz. Olamaz!

1992

## *En Yalın Olanı Sorgulamak...*

*Son ünlü bir hekimsin, aynı zamanda Batı müziğiyle doğrudan ilgilisin, viyolonsel de çalıyorsun. Bir rastlantı: Şimdi genç “Kara Şairler”, Çello diye bir yerde toplanıyorlarmış... (İnanıyorum ki, Nilgün Marmara da bir teneffüs daha yaşasaydı, onlara katılırdı.) 34-35 yıldır seninle çokluk konserlerde karşılaşıyoruz. Aynalıçeşme’deki Alman Kilisesi’nde bir org konserini de unutmuyorum, hepimiz yukarda ve görünmeyen orgçuya sırtımızı dönerek oturmuştuk, sandalyeler sunak’a mihraba göze dizilmişti çünkü.*

*Günsel Koptagel: Çocukluğumuzdan beri, annem öğretmen Hikmet, babam diş doktoru Baha, ablam Yüksel Koptagel (sonraları ünlü bir piyanist oldu) ve ben, ailecek Batı müziği yapıydık. Şair Nigâr’da oturuyoruz. Öğretmenlerim Raha Erksan, Ergican Saydam ve Demirhan Altuğ’du...*

*–Demirhan Altuğ, “Zeyrek Orta”da benim müzik öğretmenimdi; Wagner’in (dolayısıyla Alman mitolojisinin de), Richard Strauss’un operalarının öykülerini bize anlatırdı, hele Salome’nin dans ederken son tülünün düşmesini ve çırılçıplak kalmasını sekiz gözle beklerdik!*

*Günsel Koptagel: Ama babam viyolonselın sesini, tınısını çok seviyordu ayrıca. Bana Mesut Cemil’den ders aldirtti önce. Feyha Talay sonralarıydı.*

*–Geçen yıl sen Giessen Üniversitesi’nde ders verirken benim, orkestraya da dönüşebilecek bir Dinar Bando’m vardı. (Eski bir siyasetçi demişti ki; “Biz bu ünlü 24 Ocak Kararları’nı, New York fi-*

larmoni orkestrası çalsın diye almıştık, ama bizden sonra gelenler bunu Dinar Bandosu'na çaldırıyorlar!") *Şimdi kalbimdeki bandoda, viyolonsel ikileşti, çünkü İlhan Usmanbaş da senin gibi viyolonsel çalıyor. Dağlarca "trombon", Ömer Uluç "korno", Şerif Mardin "kanun" (H.F. Alnar'ın "Kanun Konçertosu" çalınırken), Sezai Karakoç "kös", vs....*

*Günsel Koptagel: Genç kızlığımızda bizi Kontiya'nın Saray Sineması'ndaki konserlerine götürürlerdi. Piyanist A. Cortot'yu, S. François'yı; viyolonselci P. Fournier'i, G. Cassado'yu, E. Mainardi'yi orada dinlemiştim.*

*–Bizim Ankara'daki üniversite gençliğimizde müzik derslerini de dinlediğimiz (özellikle Atonal'i ve 12 ton müziği) benzersiz bir Helikon Derneği vardı. Bir de Helikon Dörtlüsü: Ulvi Yücelen (keman), Faruk Güvenç (viyola), İlhan Usmanbaş (viyolonsel) ve... –dördüncüyü şimdi çıkaramıyorum. Bir gün barok müziği çalıyorlar, belki "Vivaldi". Birkaz kez durmuşlardı ve F. Güvenç ayağa kalkarak, "Kusura bakmaym, yanlış girdik, yeniden!" diyordu!*

*Günsel Koptagel: Bir yanlışlık, barok müzikte, bilinenin aksine, hemen anlaşılır. Eee, ortak müzik yapıyorsun. Ünlü viyolonselci Pablo Casals, fizikçi Einstein, vs....*

*–Ben Dr. Albert Schweitzer de var sanıyorum.*

*Günsel Koptagel: Oda müziği yapıyorlar evde. Senin Einstein teklemiş. Duruyorlar. P. Casals kaşlarını çatmış ve "Bir, iki, üç, dört! Sayı saymasını bilmiyor musun be adam!" demiş. Her türlü ortak yaşam zordur. Ben özgünlüğü filan da anlamıyorum senin gibi; her şey bence de bir süreç ve birikimdir.*

*–Senin Nefertiti'ye tutkun nedir?*

*–Günsel Koptagel: Öteki Nefertiti'lere değil, bir Nefertiti'ye tutkunum ben. Adını ilk kez Refik Halit Karay'ın "Nilgün" romanında duymuştum. Kolejde de sanat tarihinde okuduk. Berlin müzesinde durduğunu öğrendiğim Nefertiti'yi hep görme isteği vardı içimde. Uzmanlığı yapmak için 1960'ta Berlin'e gitmem söz konusu olunca da, ilk imgelerimden biri Nefertiti'ydi. Berlin'e gittim, ilk hafta sonu Nefertiti'yi ve Adalet Cimcoz'un*

dileği üzerine de *Berliner Ensemble*'ı görmek için Doğu Berlin'e geçtim. *National Muzeum*'da birçok Nefertiti var; ama o Nefertiti yok! Müze bekçisine sorduğumda, "Ha o mu? Onu Batı Berlin'e ödünç verdik, Dahlem'de" dedi. Dahlem, Batı Berlin'de benim üniversiteye yakın bir yer. Nasıl olsa giderim diye düşünüyorum. 8-9 ay oyalandım. Nihayet bir sabah, 13 Ağustos 1961, iki Berlin arasında dikenli tel girmiş haberiyle uyandık. Herkes bavulunu topluyor, büyük heyecan; ben, "Eyvah, Nefertiti'yi görmedim!" diye zıpladım, hemen müzeye koştum. Müze bomboş. Ben Nefertiti'yi tek başıma ve büyük bir zevkle doya doya seyrettim. Müzeden çıkarken, kapıdaki görevli bana, "Hanım, senin bugün yapacak başka işin yok mu?" dediğini hiç unutmuyorum. 27 yıl sonra, geçen yıl Giessen'den Berlin'e gittiğimde, Nefertiti'ye de gittim. Yıllar sonra bile öylesine "bugünümsü" idi ki, acaba sahte olmasın diye düşündüm.

—E, insan toplumlarının bence bir temel ölçütü de budur: "Ya aksi doğruysa?" diye düşünülür. Ama "kötülük toplumları"nda, "kötülük dayanışması" gereğince en yalın şeyler bile sorgulanmaz. Senin Freud diyor ki, "Mülkiyete ilişkin kötülükler, mülkiyet kalkınca kalkabilir; ama öteki kötülükler kalacaktır"...

Günzel Koptagel: Freud, bu sözünü hangi bağlamda ve hangi tarihlerde söylemiştir, ona bakmak gerekir.

—Peki "Sıkı Resim", yani Ömer Uluç için ne düşünüyorsun?

Günzel Koptagel: Renklerini çok seviyorum. Kısacası, bence formsuzluk içinde formlar.

—Ben gelmiş geçmiş en dürüst (Osmanlı'da sözgelimi, Mabeyinci Fahri Bey, cumhuriyette de İsmail Beşikçi gibi) insanlardan ve önemli düşünür İdris Küçükömer'in, felsefeyle ve tarihle ilgili yanı değil de ilginç ve özgün "derviş" yanı için ne diyorsun?

Günzel Koptagel: İdris Küçükömer, son zamanlarda psikoloji ve psikiatri bilimleriyle de ilgileniyordu. Sözgelimi, "bilinçaltı" ile "bilinçdışı" kavramlarının birbirinden farkı üzerinde de duruyordu. Freud, "bilinç öncesi" der ("vorbewusst"). Ayrıca Jung'un "arşetip"leriyle uğraşıyordu."

–Evet, her toplumsal bunalımda “baba” arayışları ortaya çıkar diyor.

Günsel Koptagel: “Baba’lar her yerde, her alanda var! İdris Küçükömer, evet bir “derviş” gibi, Jung’un kitaplarını arıyordu. İnsanlar hep bir “baba” ararlar demişti bana, daha da ileri gidiyor ve işin biyolojik bir yanı var mı diyordu, “gen”lerle ilgili. Geldiğinde, adeta bir tıp adamı gibi, öyle sorular soruyordu ki, insan ne karşılık vereceğini bilemiyordu. İşte bu onun “derviş” yanı olabilir bak. Sinir sistemiyle de ilgileniyordu. Hayır, dendiğinin aksine, inatçı değildi.”

–İnsan, herhangi bir konuda, haklılığın inadına taşıyorsa, sinirli de olabilir. İdris Küçükömer, böylesi bir toplulukta “kuru inat” a bile vardı.

Günsel Koptagel: Arıyordu. Araştırıyordu ve böylece karşı-sındakini düşünmeye zorluyordu.

Aralık 1988



## Resimde Abartılanlar ve Hakkı Yenenler?

Evet, bu uslu coğrafyada, “*insan buysa!*” olur böyle şeyler diyerek işi geçiştirebilirdik belki. Ama “*hayır, insan böyle olmamalıdır!*” burada diyorum ben. Nasıl, şiirde kimi vazgeçilmez ve ilginç şairler (cumhuriyetin yaraladığı *İsmet Özel* hem sahici hem de dünyanın arka bahçesini görmüş *Nilgün Marmara*, *Turgay Özen*, *Mustafa İrgat*, *Cezmi Ersöz*, *Reşit İnrahor*, *Murathan Mungan*, *Mehmet Müfit*, *Küçük İskender...* gibi) dışlanıyor, görmezlikten geliniyor ve ıskalanıyorsa, resimde de böylesi bir çarpıtma ya da yampirilik görülüyor.

Şiir tarihi gibi, resim tarihimiz de tersinden dahi olsa yeniden yazılmalıdır. (hayır, bir şeye tersinden bakmak ya da ele almak amuda kalkarak sağlanamaz.) Sözelimi, *Yüksel Arslan* – Türk resminde gerçekten ve gerçekten baş köşeye oturtulmalıdır bence. Ayrıca Akademilerde, Güzel Sanatlarda, Enstitülerde veri ve ders olarak da okutulmalıdır. Hem de hemen ve şimdi! Gerçek özgünlük (özgünlük, bilinenlerin tam tersine alçakgönüllülük demektir) ve yeni açılımlar bakımından gençlere, delikanlılara örnek olsun diye. Yaşayan ressamların piri ve büyük *Cihat Burak* da öyle. Sonra, güzel *Neşe Erdok*, *Cihat Özegemen* de alınıp yerine oturtulmalıdır gerçeküstücülük açısından. Hatta *Mithat Şen*, *Yavuz Tanyeli*’ye kadar varılmalıdır. Resim tarihimizde; *Hamit Görele*’ye, *Abidin Elderoğlu*’na, *Aktedron Fikret*’e –ki “sıkı ressam” *Ömer Uluç*’un deyişiyle; “belki de ilk dışavurumcu Türk ressamıdır” ve *Fikret Ürgüp* e değişik açılardan bakılmalıdır. Abartılanlar ise yine bence; *Özdemir Altan*, *Rasin Arsebük*, *Turan Erol*, *Bedri Baykam* filandır. (B. Baykam bence şiirde *Ümit Yaşar Oğuzcan*’ ın bir karşılığıdır.)

## İlk Adımlar

1951. İstanbul ("Pes İstanbul olmasa ne yapardık!" diyor İlhan Berk), Beyoğlu postahanesine gider ve belli başlı yazın, edebiyat dergi ve gazetelerine önceleri (Hollandalı olabilir mi?) Heinrich Isaac'ın, bir Alman'ın, "bir başka" Alaman'ın ve birkaç Anglo-Sakson'un (yazayım; "atonallik"ın, on iki ton müziği'nin, "bagateller"ın, "manyetofon"un, Alban Berg'in, Arnold Schönberg'in... Giacometti'nin, "mobil"lerin de) etkisindeki kimi çok uzun, kimi orta uzunlukta şiirlerimi, durmadan, gönderirdim. Usanmıyordum ve zarflar dolusu. Yalnız mahalle ve lise arkadaşlarım (sözelimi; Amerikalı e.e. cummings, Pound, Eliot... çevirileri yapan ve öyküler de yazan Aslan Ebiri ve Vehip Arıkan, Enis Arıkan, Önder Baykal) vardı benim. Bu otuz-otuz beş şiirden birkaçı yayımlandı 1954'ten sonra (4 parça da öykü, evet). İlgi çekmediler.

1956 Yaz dinlencesi, tatili için benim başkentim İstanbul'a inmişim Siyasal'dan, Ankara'da basılan, haftalık *Pazar Postası* gazetesine bir şiir gönderdim; temmuz ortalarıdır. Baktım çıktı hemen ("İbraniceden Çizmek", yanılmıyorsam). Sevindim. *Pazar Postası*'na şiirlerimi göndermeyi sürdürdüm. Orada her on beş günde bir şiirlerim çıkmaya başladı. Bu kesintisizlik 6 aydan fazla sürdü. (İlhan Berk, sorarmış Muzaffer Erdost'a "Kimdir bu?" diyedir, o da "İstanbul'dan gönderiliyor" karşılığını vermiş.) (Muzaffer Erdost, "İkinci Yeni" ıstılahını, terimini sık sık kullanmaya başlamıştır.)

Üniversitenin açılışı dolayısıyla kasımda İstanbul'dan Ankara'ya dönmüştüm. *Pazar Postası*'na da uğradım. Gazeteyi yöneten Muzaffer Erdost yayımlıyormuş o şiirleri... Yani diyeceğim

sürekli olarak şiirleri yayımlama başlangıcı 1956 *Temmuzu*'dur denebilir denebilirse.

25 yaşındaydım. Şiir ve "trajedi"nin ancak "insan toplumları"nda geçerli bir şey olabileceğini; ana niteliği çok yavaş değişmek olan bir "topluluk" içinde yaşadığımı; "düşünce" serüveninin bile "memurlar dalaşı"nın yalın bir türevi olduğunu; "adamin dedikleri ya doğruysa?" diyedir düşünmeksizin ve alelacele bir "kötülük dayanışması"na girilebileceğini ben nerden bilebilirdim o günlerde. Yalnız bu coğrafyada derin bir "toplumsal çatlak" olduğunu belli belirsiz seziyordum o kadar.

İşte bu 1956 şiirleri, –"İkinci Yeni" çerçevesi de vardı,– biraz ilgi çekti diyebileceğim; ama olumsuz olarak. İlk elde Edip Cansever'in, Attilâ İlhan'ın, Halis Acarı'nın (Asım Bezirci), Baylancı "status quo'cular"ın, "arabeskçiler"ın tepki duyduklarını anımsarım anımsıyorum. Olur böyle şeyler. Olacaktır da. (Bugün 1985'te bile *Pazar Postası*'nı yazından saymayanlar var. Yazın sözlüklerinde, tarihlerinde de adı geçmiyor, yok.)

Bence "hermétique şiir" Türkçeye "sıkı şiir" diyedir aktarılmalıdır... Hepsi bu.

1985

## *Nilgün Marmara Üstüne Sekiz Soru*

1. Nilgün Marmara, “korkunç kokular saçan, renk cümbüşü içinde, çekiciliği kavranamaz çiçekli yolların, sürekli kuşkucu yolcu-su” mudur sizce? Nereye, nasıl ve kimle gittiği belli olmayan bir yolcu mu?

2. Nilgün Marmara’da, yaşamla ölüm arasındaki o yerin, o noktanın bakışımı, günle gece arasındaki, diyalogla monolog arasındaki o yer, o nokta mıdır?

3. Nilgün Marmara’nın şiirinde, dış dünyayla bir ilk karşılaşma, tanışma heyecanı ve bir o kadar da yorgunluğu olduğunu söyleyebilir miyiz?

4. Tekrarın getirdiği sonluluk ile oluşumunu tamamlamayan an’lardan oluşan (oluşamayan) sonsuzluk arasındaki çekişmenin Nilgün Marmara’nın şiirinde bir karşılığı var mı?

5. Nilgün Marmara’nın şiirinin dinamiğini oluşturan ruh durumu (ya da ruh durumları) ile yazı arasındaki ilişki sizce nedir?

6. Nilgün Marmara’nın özel hayatına, şiirle olan ilişkisine dair anılar ya da birtakım diyaloglar hatırlıyor musunuz?

7. Nilgün Marmara’nın şiirinde, Türk ve Dünya şiiriyle-şairleriyle birtakım etkileşimler sezdiğiniz mi?

8. Şair-şiir ve “intihar duygusu” üçgeni içinde sizin için ilk elde beliren çağrışımlar neler olabilir?

*Ece Ayhan:*

Bütün soruları birleştiriyorum. Karşılıkları da öyle olacaktır.

(Her anlamıyla, evet) Güzelim Nilgün Marmara'nın, geçici bir heves de olsa, teleoğlanların yakınına düşmesi herhalde hiç hoş bir şey değildir. Ama çok şükür, *128 Nilgün Marmara* bizim gönlümüz gerçekliğinde orada, o mezarlıkta yatmıyor!

Ve Ege denizlerinin derin yerlerle sığ yerler arasındaki tuhaf bir mavilikte olan gözleriyle Nilgün Marmara, yıllar öncesi-nin Miss Lou'su gibi:

*"Bana lütfen çiçek göndermeyin"* diyor *"Benim kendi çiçeklerim var!"*

Haklılığın inadıyla apaçık yazıyorum ki, Nilgün Marmara uçsuz bucaksız sivil şairlerden birisidir. Belki de en önde gele-ni. Sözgelimi, kendi kuşağı rahatça onun adıyla anılabilir.

Nilgün Marmara'nın şiirlerinde, yabancı etki aranıyorsa, en çok Dylan Thomas çizgisi vardır denebilir. Anglo-Sakson şi-iri! (*"Milkwood"*un Dylan Thomas'da ne anlama geldiğini bu-lursanız, bir ipucu yakalamış olursunuz.)

Nilgün Marmara'nın Kızıltoprak'ta, denize ters yönde, bir çığlık bile atmadan kendini 6. kattan aşağı bırakması üzerine ben ne söyleyebilirim ki. Kağan Onal ve arkadaşları Mustafa Ir-gat, Emel Şahinkaya, Cezmi Ersöz, Ahmet Soysal, Turgay Özen... Konuşabilirler bakın.

Cihat Burak, pahasının sonucu için, kaç kez sormuştur ba-na *"Ama niye?"*

Nejat Bayramoğlu ise *"Bizim hiçbirimizin yapamadığı şeyi yaptı kız"* demişti.

İşte ancak bunları, bunları diyorum. Bu kadar.

## *“Nilgün Marmara”ya Sorular*

### *Bir Kadına Mektup*

1987.

Aşiretler, insanlar akın akın kentlere, büyük kentlere, sözelimi İstanbul’a geliyor. Gelsinler! Turgut Uyar’ın dediği gibi “elbet kırlardan gelecekler.” Bir bakıma bütün Anadolu boşalıyor denebilir.

Ben yeri ve sırası gelince, “bir insan toplumu içinde değiliz” de diyorum. Tarihe ve bugüne bakarak “örgütlenmiş solumsuzluk”la kuşatılmışız da diyebiliyorum. Her şey kara kamu ya da kamusal; ara kurumlar bile yok diyorum. Ama yakınızda ya da uzağımızda açık “kasap suratlılık” olacak diyorum. Kitaba ve yazıya karşı eski ve yeni büyük bir düşmanlık var diyorum. Biri çıkıyor “insan yapımızın eksikliği” diyebiliyor kafasını duvara çarpınca ancak; olsun; Anadolu’yu baştan başa geçen “derin toplumsal bir çatlak” var diyorum hemen hemen bütün ilişkilerimizi özetleyen, anlatan...

Velhasıl böylesi bir ortamda; gülmenin bile yanlış olduğu bir garip ve yadırganası koşullarda yine de kimi insanların, varlıkların pir aşkına da olsa, yine de yazması (yazılması), düşünmesi (düşünülmesi), tasarlanması (tasarlanılması), kurgu kurulması (kurgu yapımı) ne kadar güzel bir şey! Nasıl sevindiğimi bilemezsin...

1987

## 128 Nilgün Marmara

### BEDEN

Onun bedeni bir tımarhane.  
İçinde çok işçi, deli ve çalışkan!  
Onun bedeni bir kule.  
İçinde çok basamak, karanlık ve nemli.  
Güldürerek çıkarır merdivenlerden,  
Ağlayarak indirir aşağı!  
Onun bedeni bir küre.  
Yüzeyi çok giz, parlak ve akışkan.  
Döndürdükçe gösterir çarpılmaz,  
Zamana saygılı ve acıyan...

*N. Marmara, Mayıs, 1986*

Önce; Nilgün Marmara'yı herkesinki gibi değil de kendine özgü ve çok değişik morumsu renkte bir giysisiyle, bir öğrenci olarak düşündüğümü söyleyeceğim.

Ama derslere pek de girmeyen ve "umutsuzlar merdiveni"nde oturmayı seçen bir tuhaf öğrenci; daha doğrusu benzersiz bir öğrenci olarak düşündüğümü söyleyeceğim.

Sırası belki önlerdedir ama kendisi en arkalarda bulunmayı sever. Her zaman sınıfını da geçmiştir.

Ve sanki aynı sınıftayız ve belki de aynı sıradayız. Nilgün Marmara ile; 1987 Ekimi'nin 13'ünde, kendisi daha 28-29 ya-

şında gencecikken İstanbul'da, Kızıltoprak'ta, en ufak bir çığlık bile atmayan korkunç ölümünden sonra da!

Herhangi bir ikirciliğe düşmeden, hiç çekinmeden şunu diyorum:

"Bir teneffüs daha yaşasaydı tabiattan tahtaya kalkacaktı." O nedenle bu yazımın başlığını, şiirdeki gibi "128 Nilgün Marmara!" koydum. Hatta kendisine "*Aldırma Nilgün Marmara!*" bile demiştim ölümünün hemen arkasından yazdığım bir yazıda.

Öyle güzel öyle yetkin bir şairdir ki Nilgün Marmara; kimi insanların, yine işin özünü filan bilmeden, küplere nasıl bineceği beni artık hiç ilgilendirmiyor! Başka türlüşünü yapamazdım ve başka türlüşü de elimden gelmezdi zaten.

*Sivil Şairler'*den ünlü İlhan Berk, Nilgün Marmara'ya Bodrum'dan Kızıltoprak'a yazdığında hep "Büyük Nilgün" diye yazardı kartlarında ya da mektuplarında. Nilgün Marmara'yı edebiyat arestasına ya da şiir çevresine İlhan Berk tanıtmıştı. Yine Sivil Şairler'den gerçekten de ilginç ve özgün Cemal Süreya da Nilgün Marmara'ya, Amerikan yazarı Scott Fitzgerald'ın çılgın karısının adı olan "Zelda" derdi. Cemal Süreya'nın 1991'de yayımlanan 999. *Gün: Üstü Kalsın*, günceler kitabında da Nilgün Marmara, zaman zaman "Zelda" diye anılır; Amerikan Caz Çağı'nı çağrıştıran bir kullanıştır bu.

Nilgün Marmara gibi güzel, hem de çok güzel, garip ve ilginç bir şairin bu yampiri ve yamuk dünyada, bir bakıma, kısacık bir ömrü oldu. Hani büyük kanatları yüzünden uçamayan Albatros deniz kuşu gibi! Nilgün Marmara, sözlüklere ve ansiklopedilere yazılırsa, 13 Şubat 1958'de İstanbul'da, Kadıköy'de doğdu. 13 Ekim 1987'de de yine İstanbul'da Kızıltoprak'ta öldü. O kadar ya da bu kadar. Kadıköy Maarif Koleji'nde okuyuşu, Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Filolojisi'ni bitirişi ve öğrenimini bitirirken seçtiği tezinin intiharı yeğlemiş Sylvia Plath üzerine olması. Bu bir kör rastlantı mıdır bilemeyiz?

Hani denizin, özellikle de Ege'de denizin derin yerleriyle sığ yerleri arasında açıklanamaz ve değişik bir mavilik vardır. Evet, işte Nilgün Marmara'nın gözleri öyle bir renkteydi. Resim boyası satan kırtasiyecilerde bile böyle bir maviliğe rastla-



yamazsınız. Velhasıl Nilgün Marmara gerçekten kusursuz denebilecek bir güzellikte, “marjinal” de denebilecek ve sahicilikte eşsiz önemde bir şairdi. Ve gittiği Libya’da da (Tobruk) şiirler ve metinler yazdı. Libya’dan sonra uçtuğu Avusturya’da, Alp-ler’de, doğrusu ya şiirler yazıp yazmadığını bilmiyoruz şimdi-lik. Ama şiirin şu ya da bu biçimde peşini hiç bırakmadığını ben biliyorum. Gerek dünya, gerekse Türk şiiri açısından.

Hayatının son yıllarında; İlhan Berk’i, Fazıl Hüsnü Dağlar-ca’yı, Cihat Burak’ı, Turgut Uyar’ı, Edip Cansever’i ve özellikle de Cemal Süreya’yı kişisel olarak tanıdı. Şairlerle, hep şiir- den ve şiirlerden konuşurdu. Yeni şairlerden *Orhan Alkaya*, *Lale Müldür*, *Cezmi Ersöz*, *Turgay Özen*, *Mustafa İrgat*... arkadaşları- ydı. Kendisini, özellikle Anglo-Sakson şiirinde de sıkı yetiştir- miş olduğu konuşmalarında belli oluyordu.

Ölümünden sonra, Sylvia Plath’dan birkaç şiir çevirisi çık- mıştır dergilerde. Ölümünden az önce, *Beyaz* ve *Şiir Atı* dergile- rinde birkaç şiiri de yayımlanmıştı. Ben de kendisi ile yaptığım bir söyleşinin bir bölümünü *Gösteri* dergisinde yayımlamıştım. *Daktiloya Çekilmiş Şiirler* 1988’de ve *Metinler* adlı düz şiirlerini içeren kitabı da 1990’da Şiir Atı Yayıncılık tarafından yayımlan- mıştı. Ve her iki kitap da hemen tükenmişti.

Şimdi artık gençler, kendisine aşık uzamış yeni Panco’lar bile Nilgün Marmara’yı erişilmez bir “mit”, unutulmaz bir sim- ge ya da (Türkçe söylersek) bir “söylence” olarak çılgınca ve gerçekten de seviyorlar!

Haber veriyorum: Şimdi bugünlerde Nilgün Marmara’nın “*Kahverengi Kırmızı Defter*” adını taşıyabilecek bir kitabı daha çıkacaktır.

1992

## 13 Sevim Burak! 13 Sevim Burak! Ya da Bir Yankı

Yalnız kızlardan oluşmuş ya da oluşan demek belki daha doğru olur, bir sınıf düşünüyorum kafamda. Ama okulun yeşillikler içinde, binbir çiçekle donanmış bir ön bahçesi olacak ve bakımsız bir arka bahçesi de.

Derse girmeyerek "umutsuzlar merdiveni"nde iğreti ve terdirgin oturan 128 Nilgün Marmara "Bana çiçek göndermeyin, benim kendi çiçeklerim var" diyordur.

99 Tezer Özlü; Hayalet Oğuz'la birlikte "kolsuz" dur. Füzüzan; "Temizlik Kolu"nda.

E. Emine; Önlüksüz ve henüz bir kola girmemiştir.

"Numarasız"lardan Emine Sevgi Özdamar; "Resim Kolu"nda.

1 Mübeccel İzmirli; "Disiplin Kolu"nda.

47 Melisa Gürpınar; "Tiyatro Kolu"nda.

53 Ayhan Bozırat; "Sağlık Kolu"nda görevlidir.

...

Ve 13 Sevim Burak! 13 Sevim burak! Sınıf mümessilidir. (Sevim Burak bir "yankı" olduğu için iki kez öfkelenilecektir!) Çocuk kakası renkli okul Kuzguncuk'ta olacak. Su Deniz adlı Beylerbeyli bir kız çocuğunun deyişiyle okulun bahçesi tenefüste "çocuk kayıyor!" dur.

Ünlü ve sahicilikle eşsiz ressam ve Cardonlar adlı alabildiğine özgün bir hikâye kitabı da olan Cihat Burak'a göre; Sevim Burak'ın hikâyeleri bir bakıma biraz Sait Faik çizgisinde yürümektedir, yürür de.

(Ayraç içinde hemen belirteyim: Sevim Burak ile Cihat Burak arasında uzaktan da olsa herhangi bir hısımlık, karabet filan yoktur. Olamaz da. Soyadlarının benzerliği bütünüyle bir rastlantıdır, o kadar. Cihat Burak, Sevim Burak'ı Sevim, Ömer Uluç'la evliyken tanımıştır.)

Yani Cihat Burak'a göre Sevim Burak modern hikâye alanında Sait Faik'in bir mirasçısı sayılabilir.

Evet, bence de Sevim Burak "Çakır Hikâyecisi" Sait Faik'in, özellikle "*gerçekkötesi*"ni kurcalamak açısından belki de tek varisidir.

Şimdi 1992 yılındayız. Biri Burgaz'dan (gerçek öyle olmasa bile ben Sait Faik'i ve Sivil Şiir Akımı'nın babası Cemal Süreya'yı da Burgaz'da yatıyor sayıyorum), öteki Kuzguncuk'tan (Sevim Burak, orada Nakkaştepe'de) dünyaya iri gözleriyle şaşkın şaşkın bakıyorlardır.

Yalnız Sevim Burak, –hiçbir şeyin geçmediği saatleri seven ve sinemanın olağanüstü şairi İspanyol Luis Buñuel gibi–, yılda bir kez mezarından çıkıp Kuzguncuk İskeleyi'ne inip gazete kütübesine giderek İstanbul edebiyat arestasında neler olup bittiğine bakmak ister, istiyor.

Hatırlıyorum!

Sanırım 1966-1967 yıllarıdır. Sevim Burak'la Ömer Uluç, Salacak'ta İhsaniye Mahallesi'nde denize yukarıdan bakan bir evde oturmaktadırlar. Ömer Uluç o günlerde resimde "akan figürler"le ve de İngiliz ressam Francis Bacon'la da uğraşmaktadır.

Edebiyat çevresinde de Sevim Burak'ın 1965'te yayımladığı *Yanık Saraylar* kitabındaki hikâyeler, özellikle de oradaki "Ah Ya Rab Yahova" ilginç, özgün ve gerçek bir kanavasını olan hikâyesi tartışılmaktadır.

O zamanlar Türk Edebiyatçıları Birliği, Galatasaray'da Çiçek Pasajı binasının ikinci katındaydı. Birliğe yandaki Sahne Sokağı'ndan girilirdi. Ve merdiven altında, herhalde Pera döneminden kalma Fransızca "concierge" (kapıcı) yazısı yazdı.

İşte bu lokale ben; herhalde taşradan geldiğim için olacak, "mahfel" derdim.

Orada bir gece Sevim Burak'a "Lady Macbird!" diye seslenmiştim. Çok kızmıştı. Meğer gazeteleri, Amerika'da olup bitenleri, Johnson ve karısı olaylarını iyi izliyormuş.

Belki bilmediğim şeyleri de öğrenirim diyerek edebiyat sözlüklerine baktığımda, dişe dokunur pek bir şey bulamadım. Bulduklarımın hemen hepsi de harcıalem ve hemen herkesin bildiği şeylerdi. Çalışılmamış! Velhasıl birbirinin benzeri şeyler Sevim Burak'ı hiç göstermiyordu.

Yine de kısaca yazayım:

Sevim Burak İstanbul'da doğmuş 1931'de. Boğaziçi'nde Kuzguncuk'ta bir yerde mi biliyoruz? Hangi semtte doğduğu yazılmamış.

31 Aralık 1983'te İstanbul'da ölmüş. Yine semt yok! (Evet anladık, insanlar İstanbul'da ölüyor, ölür. Kuşlar da ölmek isterlerse doğru İstanbul'a gelirlermiş!)

Alliance İsrailites'den hiç söz edilmiyor. Sevim Burak için yalnız Alman Lisesi'nin orta bölümünü bitirdi deniyor, o kadar.

İlk kitabı *Yanık Saraylar*'ın kapağındaki akide şekeri renkli güzel resmi Ömer Uluç yapmıştı.

Bütün cumhuriyet dönemi edebiyatında tek kitabı ve belki de tek hikâyesi (*Ah Ya Rab Yahova*) ile sarsılmaz bir konum edinen Sevim Burak'ı zaman zaman düşünürüm. Gerçekten ilginç, sahici ve modern yazarlardan biriydi.

Sevim Burak'ın Kuzguncuk'a bir heykelinin dikilmesi iyi olur. Hiç değilse bir büst.

Çünkü Sevim Burak'ın "*Ah Ya Rab Yahova*" hikâyesinin kanavası Türkçe dünyada durdukça yaşayacaktır.

Oğlu Karaca Borar'a Amerika'ya yazdığı mektuplardan alıntılıyorum:

"*Biliyorsun Nebahat Teyze, Yanık Saraylar'daki "Daktilo Kız" tipimdi. Ne tuhaf değil mi? Hem benim hikâyelerimin kahramanı, hem de onları daktiloya yazan insan!"*

Sevim Burak'ın hayatıyla hikâyeleri, bizde pek az rastlanır bir biçimde, iç içedir, birbirine geçmiştir.

*Yanık Saraylar*'daki "*Ah Ya Rab Yahova*" hikâyesini 1982'de oyun olarak da yazmıştı *Sahibinin Sesi* adıyla. (*Sahibinin Sesi* İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda 1985 yılında sahnelenmiştir.)

Zembul Allahanati ile Bilal Bey'in arasında geçen bir aşk ilişkisi. Bayan Zembul bir Yahudi kızıdır. Bilal Bey de Türk. Bir gün Bilal Bey'in topuğuna bir dikiş iğnesi batar. Bayan Zembul Bilal Bey'den bir çocuk beklemektedir. Olaylar geliştikçe dikiş iğnesi kalbe doğru yürür. Olaylar ve de hikâye de Bilal Bey'in evde çıkardığı yangınla bitecektir.

Sevim Burak'ın mektuplarından ilginç bulduğum kimi yerleri de alıntılıyorum:

*"Oradaki tatlı anılarımızı tekrar yaşadık. Tati'ye bol bol ağladık. Bundan hiç bahsetmek istemiyorum. Çok acı çekiyor, onu asla unutmuyorum ve de her zaman hatırlayacağım. Bana köpek resmi yolladığın zaman ağlıyorum. Gene sokak köpeklerinin peşine düşüp seviyorum. Bütün köpekler ağlıyor gibi geliyor..."*

*"Gemilerle konuşuyor, gemilere laf atıyor, onlarla köpekmiş, insanmış gibi diyalog kuruyorum. (Her biri gerçekte de insanlara–Tanrılara–Tarih öncesi ejderhalara–mitolojik hayvanlara–yarı tanrılara benziyor.)"*

Sevim Burak'ın mektupları da, hikâyeleri de, onun hayata nasıl baktığının ipuçlarını verir, veriyor da.

1992

## *Bir Etikçi: Ece Ayhan*

*Ece Ayhan ile Müslüm Batuk şiir üzerine konuştular*

Ece Ayhan 1931'de Datça'da doğdu. 1959'da Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Bir süre kaymakamlık yaptıktan sonra ayrıldı. İkinci Yeni akımının en kapalı, en yadırganmış şairi sayılabilir. *Yort Savul* adlı şiir kitabı, daha önce yayınlandığı *Kınar Hanımın Denizleri* (1959), *Bakışsız Bir Kedi Kara* (1965), *Ortodoksluklar* (1977), *Devlet ve Tabiat* (1973) kitaplarını kapsar şekilde 1977'de ve 1982'de Adam Yayınlarınca basılmıştır.

Ayrıca çeşitli konularda basılmış eserleri vardır.

–*Sayın Ece Ayhan, istiyorum ki bu konuşma bir röportajdan çok bir sohbet gibi olsun. Siz, ben ve okuyucular arasında.*

–*“Görmemek ve şiir”, “duymamak ve şiir”, “konuşmamak ve şiir”... Bu kavramlar bir arada size ne çağrıştırıyor, neyi ifade ediyor?*

–Bakın aklıma ne geldi. Uzun zaman önce, ben Sultantepe'de otururken Üsküdar'da gözleri görmeyen bir adam vardı. Bu adam potin bağı satardı. Ve her akşam işi bitirdiğinde, o zamanların meşhur Hale sinemasına gidermiş. Bir gün bu adama sormuşlar: “Be adam sen görmüyorsun, neden her akşam sinemaya geliyorsun?” O da “Ben içimden seyrediyorum” diye yanıtlamış.

Yine uzun yıllar önceydi. Üsküdar-Eminönü vapurunun yazlık bölümünde seyahat ediyordum. Birçok satıcı gelip gidi-

yordu. İçlerinden birisi ise elindeki bir yazıyı yolculara göstere-  
rek amacını gerçekleştirmek istiyordu ama nafiye. Yolcuların  
hiçbirinin ilgisini çekemiyordu. O sırada başka bir satıcı ona  
doğru eğildi ve şöyle dedi: “Boşuna uğraşma, konuşmayana  
kimse para vermez.”

Bunları niye anlattım? Sağır ve dilsizlerin dünyası görme-  
yenlerin dünyasından daha karanlıktır. “Körler ses çıkarır çün-  
kü ve sesi işitirler. Ses çıkarmak görmekten önemli. Bilimsel  
olarak söyleyemiyorum ama *insan ses ve öfkeden ibarettir*.

–*Görmeyenler sağır ve dilsizlerden daha mı yakındır şiire? Hatta  
kimi görenlerden de?*

–Görmeyenlerin bu dünyayı bilmelerini isterdim. Ama  
görmeyenlerde başka melekeler, algılar daha güçlü geliyor.  
Görmeyenler şiire yakındır.

İngiliz eleştirmen Caudwell’in düşüncesine göre, insan ha-  
yatta görmediği şeyi düşünce de göremez. Deforme olsa bile  
düşteki, gerçeğin yansımasıdır. Ama şiir sestir, ritmdir, akıştır gö-  
rüntüden çok. Kafiye ses demektir. Eğitimi olmayan da ritmi  
yakalayabilir. İlahiler, sesler, ritimler gelir ve görmeyenin bey-  
nine yerleşir. Harfler, kelimeler yerini alır. Görüntü ise fazladır  
şiirde.

–*Yeni hükümetle birlikte Kültür Bakanlığı işlevini görür hale ge-  
lecek mi? Popbeskçiler, onların temsilcileri, çeşitli sinema dernekleri  
“sanat” adına Kültür Bakanlığı’na üşüştüler bile.*

–Kültür Bakanlığı’nın yapabileceği hiçbir şey yok. Ben  
“sosyal demokrat” tabiri yerine, “sosyal bürokrat” diyorum. Kül-  
tür Bakanlığı kültür hayatına devlet adına katılır. Devlet ise  
vergi demektir. Bakın Çerkes Ethem’in dışlanmış oluşunun asıl  
nedeni düzenli orduya katılmayışından çok vergi toplamasıdır.  
Vergi toplamak devlet olma savı ileri sürmektir. Oysa bunlar  
vergi dahi toplayamıyorlar.

–*Şiire dönelim. Sivil şiir resmi kültürde yer alabilir mi?*

–Yıllardır şairlerle devletin arası açıktır. Atatürk şairleri ha-  
riç. İktidarla şiir bağdaşmaz. Zira iktidar nötrale eder. Sivil şi-

ir resmi kültürde yer alamaz. Zaten askeri şiire alışılmış bu ülkede. *Ben kendi payıma şiirin iktidar olmasını istemem.*

–*Peki sivil şiirin sivil toplumun kültüründe yeri var mıdır?*

–Sivil toplum Batı’ya özgü bir kavram. Bu cumhuriyet ise çeviri bir cumhuriyet.

–*Yani tanzimatçı, kültürümüzde mi tanzimatçı?*

–Yalçın Küçük’ün bir sözü vardır: “Türk aydını tercüme odasında doğmuştur” der.

–*Bilmem katılır mısınız, tanzimatçılık sürüyor bence. Bu konuda İdris Küçükömer’in “Türkiye’de sol sağdır, sağ soldur” görüşünü göz önünde alarak neler söyleyebilirsiniz?*

–Tanzimatçılar sağdadır bugün. Ve bugünün tanzimatçıları tutarsızdır. Eski tanzimatçılar, Namık Kemal’ler daha tutarlıydı. Mesela halkla ilgili bir şeyi sevmezlerdi. Karagöz’ü, ortaoyununu. Yunus bile çok sonraları derlendi ülkemizde. Jakoben bir gelenek de vardır ülkemizde. Yani tepeden inmeci. Mesela Atatürk, İlhan Selçuk, Bülent Ecevit gibi. Türkiye’de sağ soldur, sol sağdır gerçekten de.

–*Sağcı olmak için sol değerleri, solcu olmak için sağ değerleri benimsemek değil herhalde bahsettiğiniz. Türkiye’de solun ve sağın içinin boşaltılmışlığını anlattığınızı düşünüyorum. Örneğin bunun dışında da solcu olunamaz mı ülkemizde?*

–Yapayalnızlık, ıssızlık göze alınırsa olunabilir. Bir İsmail Beşikçi olmak, bir Şerif Mardin olmak kolay değildir.

–*Sohbetin bir yerinde iktidarı kınadınız. İktidar neden kötüdür?*

–Foucault öldüğünde bir dergi şöyle yazmış ardından: “İktidarı sevmezdi.” İktidar diye bir şey olmaz. Devrimle iktidar çelişir aslında. İktidara gelersen devrim düşüncesi kalmaz. Çoğalmak erezyondur.

–*İktidar bu kadar insanı kendisine nasıl çekiyor peki?*

–İktidar çekicidir, doğru. Bir örnek var aklımda, her şeyi



çok güzel açıklıyor. 12 Mart'ta Kurthan Fişek, Mamak'ta tutukluken orada görev yapan bir cezaevi albayı varmış. Daha sonra emekli olmuş. 1978'de Ecevit hükümetinde Kurthan Fişek Atletizm Federasyonu'nda başkanlık yaptığı sırada bu emekli albay iş için ona müracaat etmiş. Kurthan Fişek'in onu görünce söylediği ilk söz şu olmuş: "İktidar ne güzel." İşte iktidar.

–Şairlerin (Atatürk şairleri hariç) devletle arası yıllardır açıktır dediniz. Şiir iktidarla bağdaşmaz dediniz. Peki ben bir de şairlerle iktidar arasında bağ kurmanızı istesem.

–Bizde iktidara, devlete bulaşmaz Türk şairleri. Korkudan. Belediyecidir onlar. Kaldırımlardan, çukurlardan yakınır bir ömürboyu. Birçoğu da Kemalist hükümet şairidir. Başka bir şey de olamazlar. Maça ister.

–Bunların dışında kalan bir şair yok mu ülkemizde? Aklınıza ilk gelen isim...

–Var tabii. Mesela Ahmed Arif.

–Devlet dersi devam ediyor. Kimlerdir devlet dersinin öğretmenleri? Ne dersiniz?

–Ben öğretmenleri sevmem. Çocukları sınıfta bırakırlar. Düzenle şu veya bu şekilde uyuşmadır bu. Mesela Köy Enstitüsü çıkışlılar sistemin dışında olduklarını söylerler ama, sistemin tam göbeğinde dirler. Sistemin dışında olmakla karşı olmak farklıdır. TÖS Başkanı bile yanıldığını anladı sonra.

–Köy Enstitüsü ve TÖS örneğiyle yola çıkarsak sistem karşıtı görüşe sahip olanlar ne yapmalı sizce?

–Görüşleri dolaşıma sokmak gerekir. Pazarlamadan, pazarlık yapmadan. Göze almak yani. İsmail Beşikçi uzun süre hapis yıllarından sonra çıktığında gazeteciler ona çeşitli sorular yöneltmişler. Beşikçi de bunları yanıtlarken içeri alınma nedeni olan görüşlerini yinelemiş. Avukatı konuşmasını istemediği için onu koluna girerek götürmek istemiş ama Beşikçi konuşmasına devam etmiş. İşte burada avukat haklıdır belki, ama Beşikçi yüzde yüz haklıdır.

–Devlet dersinin geçmişteki ve bugünkü öğretmenlerine dönersek...

–Evet. Benim bir şiirim vardı, *Devlet ve Tabiat*’ta. Yayımlatığım zaman yayıncı o zamanki koşullar nedeniyle şiirin ismini değiştirmemi rica etti. Şiirin ismi “Kürt Çiçekleri”ydi. “Açık Atlas” koydum. İşte o şiir “Efendiler” diye biter.

Devlet dersi Türkiye’de seçmeli değil, zorunlu bir derstir. Bu dersin öğretmenlerini herkes biliyor, geçmişte ve günümüzde.

–Sizin “Meçhul Öğrenci Anıtı” şiirinizde geçen bir dize var. “Devlet dersinde öldürülmüştür” dizesi. Nedir bu dizenin gizi?

–Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi’nde bir zamanların öğrenci liderlerinden olan Battal Mehetoglu polisçe öldürüldü. Cenazesinde Battal’ın annesi İnsaf Ana’ya birisi neler hissettiğini sorar. Şöyle der İnsaf Ana: “Ah ki oğlumun emeğini eline verdiler.” Meçhul Öğrenci Anıtı budur.

–Nâzım’ı yıllarca lanetlediler. Oysa şimdi popbeskçinin biri TV’den, İnönü’nün yanında Nâzım’dan övgüyle bahsediyor ve onun *Karlı Kayın Ormanı*’nı söylüyor, bugüne değin hiç söylemediği halde. Şimdi de ölüsüne mi göz dikildi? Nâzım’ı 80’den sonra bir süre şair olarak yargılamaya kalktılar, aradılar. Siz de Nâzım’ın kartpostal şiirlerinden bahsetmişsiniz. Ne düşünüyorsunuz bütün bunlar hakkında?

–Rüzgâra iyi bakmak lazım. Bugün beni seviyorlar ama, sırf rüzgârdan. Rüzgârlar nasıl esiyor ve ne zaman kesiliyor? Geçmişte karalandıysa ve bugün övülmek istemiyorsa rüzgârdandır. Nâzım’ın aleyhinde konuşanlar, etkisinde kalmışlardır. Altında ezilenler Nâzım’ı kınıyorlar. Tank gibi ezmiş adam. Ben Nâzım’dan hiç alınmadım, beni ezmedi.

Nâzım bir parça uzaktır düz halkın edebiyatından. Dedesi paşadır, dayısı Ali Fuat Cebesoy’dur. Bir insanın şiirleri siyasal-sa daha çabuk tanınır elbet, bir mittir bu. Ama Nâzım işçi sınıfı tam anlamıyla yokken bile varmış gibi sürdürüyor düşlemini. Büyük aileden oluşu dışında bir şey söylenemez ona. Bence mükemmel bir şairdir.

Kartpostal şiire gelince: Bir ressam, bir müzisyen ülkesinden ayrılabilir. Bu onun sanatını, çalışmalarını etkilemez. Ama bir şair ülkesinden ayrılırsa dilden kopar. “Kartpostal şiir” sözünü bir dönem sonra Türkiye dışında yazdığı kimi şiirler için söylemişimdir. Yaşayan dilden kopmak şair için çok zordur.

–*Resmi kültür Nâzım’ı nötralize edebilir mi?*

–Zor. Daha Tevfik Fikret bile legalize edilemedi. Ayhan Songar şöyle demiş: “Tevfik Fikret yaşasaydı ve bugün bana gelseydi deli raporu verirdim.” Bunun üzerine şimdiki Sağlık Bakanı, eski Bakırköy Hastanesi Başhekimi Yıldırım Aktuna “Bir adam bir süre müşahade altında tutulmadan rapor verilmez” demiş Songar’ın sözüne karşılık.

Tevfik Fikret öldüğünde cenazesindeki sekiz-on kişiden biri bir askerdir; Mustafa Kemal.

1992

## Mehmet Siyah Kalem ve “Tehlikeli Şiir”

*Turgay Özen:* bugün, yeni şiire tek tip giysi giydirilmek isteniyor. dikkatli bakıldığında bunun böyle olmadığı anlaşılabilir, şiirin “baba”ları neden öznel zamanlarıyla değerlendirilmek istiyorlar yeni şiiri, “kalıp ve biçim” karıştırılıyor sürekli birbirine. genç şairler, babalarının okullarına devamsızlık yapmadan derslerini iyi bellemek mi zorundalar. yoksa, sözü aykırılığına kavuşturmak için okulu kırmalılar mı. onların notlamlarını beklemeden –belki şiir intiharlara neden olacak– sınavlarını yalnız tarihe mi vermeliler. babayı bildikten sonra onu terk etmek gerekmez mi artık. sürüklenen ve sürükleyen bu topluma her şeyiyle tersten bakarak.

*Ece Ayhan:* Anladığım kadarıyla; gerilere gitmiş, çekilmiş ve “*içtihat kapılarını kapatmış*” eski şairleri düşünüyorsun. Onların çoğunlukla birlikte oluşturdukları dipsiz bir “*toplumsal uçurum*” üzerinde bağdaş kurarak ve de kendi “*öznel zamanları*”yla bu çağdaş şiiri (sözelimi “*Sıkı Şiir*” verisiz değerlendirme çabalarını bence hoş karşılamak gerekiyor. Biz bunlara bakmayalım. Hem neden böyle başbelası ve üstelik “*tehlikeli şairler*”i okusunlar ki? (Türk şiirinin büyük harfli bir “müstahkem mevki”siydi Dağlarca.

Çakır’a dek. 1946.

“Memnunuz cihandan ve hükümetten.”

Ama 1946’dan önce şiirin Mehmet Siyah Kalemi’dir bence.)

31-32 yıldan bu yana (“İkinci Yeni” Akımı denirmiş seçkilerde, yazın kitaplarında) Ankara ve İstanbul’da kurulmuş şiir-

lerin bir baba özelliği de öncüllerden öncekilerden başka bir "biçim" anlayışlarına girmesiydi girmesine. Bu bir. (Bugünlerde Türkçeyi olağanüstü bir yetkinlikle yazan Cemal Süreya'nın M. Sanat Dergisindeki güncelerinde altını çizdiği gibi, yitmiş eskiler hep "biçim" ile "kalıp"ı birbirine karıştırmışlardır, hatta zamanımızda açığa çıkan belirli bir kurnazlıkla "biçim"i "kalıp"a indirgemekten de kaçınmazlar kaçınmamışlardır.) İkinci- si; hak ya da hakkını aramak konusunda *da* onlardan ayrı düşünüyoruz. Üç; biz "toplumsal mertlik" üzerine *de* direnerek duruyoruz. Yani ki; yaşayan bu çağdaş şiirin *bir dolu* başka başka boyutları var, "şiirin içerisinden ve içerden bir perspektif" ve "şiirin özgül perspektifi"... Sonra sözcüklerin, (hecelerin bile) kokuları, tadları, renkleri vardır.

Sana bir şey söyleyeceğim. Gerçeklikte, "baba"lar, "baba" kavramı *sonunda* öldürülmek içindir *de*. (Ben bugün 1985'de kursaydım şöyle kurardım o dizeyi:

*"Babalar babalıktan sessizce çekilmesini bilmelidir âbiler.")*

Bilmem meramımı anlatabiliyor muyum? *Şiirimin hiçbir zaman iktidar'a geçmesini istemiyorum, istemem ben.*

*Turgay Özen:* sahici sözün, yaşamın kıyısından dolaşanların, sözlük anlamlarıyla şiir yazanların yerine, acının ortasından, yüzeyinden değil derininden geçen şairlerde olması tüm "iktidar"ları korkutur mu. genç şair çoğu şeyin ayrımına varmıştır artık. şiirin babaları da üvey de olsa oğulları kabul etmemişler midir onları, nesillerini sürdürebilmek için. yine çözümsüz bir baba oğul ilişkisi işte. tarihi sorgulamak gerekir belki yeniden burada. çünkü, tarih biraz da baba oğul savaşı değil midir?

*Ece Ayhan:* "Acı"nın tam göbeğinde diyorum ben buna; geçen ve derinden geçiyorlar. (Başka bir düzlemde de "ağır sille" demiştim. -"Çentik'ler, 'stigma'lar içindedir yüzüm, yüreğim ve gömleğim!" Evet, ateş, düştüğü yeri yakar ve "acı" da paylaşılmaz.)

"Çile"nin, "çile"lerin, Anadolu'daki, İstanbul'daki, Bodrum'daki, yeni İstanbul'daki (ne tarihsel ne güncel) kökleri kurcalanmadı gibi geliyor bana, kurcalanmıyor.

İşte bu “durak”ta kendi adıma konuşuyorum yalnız. Benliğimi, nefsimi “haklar”ı ve “haklarımı” ararken yalnız bırakılmakla dövdüm biraz diyeceğim. Diyebilirim değil mi? (Ve hiç unutmuyorum; 1981 yılında Ankara’da Mehmet Taner bana “bir kez de senin hakkın olsun” demişti.)

“Baba-oğul ilişkisi herhalde çözümsüz şimdi. (“Her toplumsal bunalımda bir ‘baba’ arayışı olur” diyordu İdris Küçükömer.) Ama çökertmek için de üzerine gidilmelidir bir kördüğümün ya da bir karabasanın. (Ben “dava”nın “divan” a kalmasını istemiyorum, istemem.)

Şunu da söyleyeyim. İster küçük harfli, ister büyük harfli olsun, isterse italik; tarihi bir “baba-oğul savaşı”na indirgersek onu oluşturan öbür boyutları göremeyiz. İş, hele bu süreçte “baba”nın yerine geçmek değildir. (Ben, “düşünce”min de “yukarı”ya gelmesini istemiyorum, istemem hiçbir zaman.)

“Durak”ı toplumsallığa aktarıyorum. Nahit Sırrı Örik, *Abdülhamit Düşerken* romanında İttihatçıların dertlerinin gerçekte (artı-üründen daha fazla pay üleşmek uğruna, evet) suların başında memurluklar yakalamanın, taş konaklar edinmenin ancak ve ancak iktidar olmakla ve olmaktan geçebileceğini de *bilmeden* vurgulamıştır. Ben şimdi merak ediyorum; acaba Kemal Bekir bu romandan uyarladığı *Düşüş* adlı oyununda belirli bir “kötülük”ün arkasından gelen “yeni kötülük”ü görmüş müdür? Yoksa Talat Paşa’nın Türkiye’den Almanlara kaçarken Cağaloğlu’nda konağında karısına söylediği “İttihatçılar ağlamazlar!” hüngürdemesini mi sergiliyor?

*Turgay Özen:* bugünkü şiirin takım adaları var mı. yüzeyini kaybetme tehlikesi söz konusu mu dipyazları uğruna bir şairin. vurgun yiyebilir mi hiç beklemediği bir anda. bunun için mi pek tarihle ilgilenilmemiş geçmişte. şair kaybolmayı göze alabilir mi gerçek uğruna. yüzünün parçalanması onu korkutur mu. yüzü var mıdır şairin, suya, aynaya, okuyucuya bir yansıması var mıdır. bugün genç şairler arasında yüzünün parçalanmasını göze alanlar var mı.

*Ece Ayhan:* Ne yapalım? “Arabesk Şiir” de olacak. “Tarikat Şiiri” de, “ötekiler” de... Bence Türkçenin nabzının vurduğu

"sıkı" şiirlere bakılması yerinde olur: İlhan Berk, Cemal Süreya... gibi. Benden söylemesidir derim.

Gençler arasında "gerçeklik"ın, "şiir"ın arkasında "parçalanma"yı, "paralanma"yı göze alabilecekler çıkar herhalde. Sözgelimi, İsmet Özel "batınlık"de ileri gidiyor...

Geçmişte; şimdi "bilim"e gitmiş bir İskender Savaşır vardı; izzet ve ikballe çekilen bir Yasar; şiir adına inek satan Adnan Özer...

Şimdilerde ise; 17 yaşında bir Zahit Eren var; Sami Baydar; aynalara bakan Ertuğrul Başer; ruhsallığı ağır basan Reşit İmrahor.

*Turgay Özen:* şiirin babalarında son yıllarda bir duraklama devri söz konusu mu. şair tarihi şiirde mi bulur, yoksa bulup şiiri onun üzerine mi kurar. düşüncede ve şiirde gerçek tarihi topluma yaklaştıran çok az şair var. türkiye'de genellikle şiirden ayrı olarak düşünce neden yol almaz, yaşama yansımaz. genç şair bunu başarabilecek mi.

*Ece Ayhan:* "Düşünce" tarihimiz "şiir" tarihimize çok şey borçlu olabilir. Ama şimdiler "düşünce"de sözgelimi bir Asaf Savaş Akat, bir Şerif Mardin, bir Yalçın Küçük... var. -Buna da sizden yazmasıdır deyin.

*Turgay Özen:* cumhuriyet'teki bir yazıda, sizin kuşağın başlangıçta ve bir anlamda "çocuk ve allah"tan çıkmış olabileceğini yazmıştınız; biz aynı şeyi "yort savul" için, genç şairler adına söyleyebilir miyiz. neden, genç şair aykırılığını "yort savul"da bulmuştur. devlet, tarih, acı o güne kadar hep ıskalandığı için mi. bugün genç şiiri ıskalamadan okuyorlar mı şiirin babaları ya da birbirlerinin kitaplarını tam anlamıyla okumuşlar mı.

*Ece Ayhan:* "Kaydırma" (Bir sinema terimi, Türkiye'de ilk kez Haliç'te bir kayıkta uygulanmış). Cumhuriyet günlerinin eski (ve yeni) şiirinde bile insanın, insanların çektikleri es geçilmiştir geçiliyor, nedeni bilinir bir nedenle. Ben şair bireye "öl ve ol" demiyorum ama herhalde bu kadarı da olmaz! "Düşünceyi didik eden" 1982'deki *Hallac-ı Mansur* da sonunda bir "insan", "İstanbullu bir insan" değil miydi?

*Turgay Özen:* şiirin yaşama şansı rastlantı sonucu mu artık. kör bir toplumda içeri kıvrılmış bir beyinle insanlar ne düşünebilir. yaşam yeniden kurulabilir mi, sanki verimli bir toprak bulmuşçasına. yoksa uykuya mı dönmeli, tüm anlamları ve anlamları bir yana bırakarak. karanlığa mı kıvrılmalı ters dönerek. şair kuyu diplerinden kurtulabilecek mi.

*Ece Ayhan:* Geçen 1984 Kasımı'nda, yazın eleştirmenlerinin "işlev"i ya da "işlevler"i konusunda ne ve neler düşündüğümü sormuşlardı bana. Benim bildiğim "işlev" (olabiliyorsa) ancak "*insan toplumları*"yla ilgili ve insansal bir kavramdır demiştim; özellikle de "*ilerleyen*" şiir taşlarını yerlerine oturtmakta "büyük" yanlışlıklar işleyen Rauf Mutluay'ı, Asım Bezirci'yi ve onlardan grado olarak daha "yukarlar"da bulunan benzerlerini amaçlayarak. Şimdi burada da aynı karşılığımı söyleyeceğim, söylüyorum. Gerek genel tarihçilerin, gerekse yazın tarihçilerinin kimi 30-35 yıllık süreçlerde dahi akıllarına felsefesal kuşkunun ufak bir gölgesi düşmez, düşmüyor nedense. Ben bu "*ortak suç*" olgusunun da altını çiziceğim, çiziyorum işte.

1985



## *Bir Kentin Dip Yazıları*

*Malumat'tan\* Asım Bey*

Tedavülden kaldırıldığını bir türlü fark etmeyen eleştirmen arkadaş! Nasıl oluyor şu işler? Anlatsana dinleyelim? Hem halkın önünde duruyor eleştirmenler, hem kendilerine ateş edilince eğiliyorlar! Sonra da halka dönüp, bak aziz okuyucu milleti sana ne hakaretler, ne ağır laflar ediyor, diyebiliyorlar.

Neden böyle rahneler açıyorsun dergilerde? Ekmeğin boynunu aşan parayı kazanmak uğruna varlıklı dostlar işi antolojiler düzenleyenlerin, yemeklerini yediklerinin edebiyat tarihini yazarların hallerini yazmak yerine. Beşerdir şaşar mı?

Bir kere sizin halk sözcüğünden muradınız, tedavisi olmayan bir karıştırma sonucu, emlak sahipleridir ya. İlkin şunu açıkliyorum, daha önemlidir. Kendi adıyla çalışan kadınları ve onların müsamerelere çıkarılmayan çocuklarını incitmek değildir amacım asla. Sözü edilen isim tamlamasıyla, giyimlerinden bayramoğlu sırtışlarına kadar, çağımızın en genelgeçer yasalarından biri olan şu sınıf değiştirmek yollu eleştirmenler takımının bin mantolu bir adına işaret etmek istemiştım ben sadece. İltifat etmişim. Dakik bir nitelendirmedir bu, bir saptamadır.

Yoksa, nesnel koşullar yüzünden, beni okumayan ya da okuyamayan, devraldığı yalnızlığını doğu mezralarına dağıtan bir posta dağıtıcına, haftalardır gençlerin ve göz esnaflarının beklediği komşu kasabadaki futbol maçının hakem taraf tuttu-

\* "Malumat" bir Osmanlı dergisidir.

ğu için kan gövdeyi götürmüş sonuçlarını tâ içerlerde kör bir dekovil hattında çalışan arkadaşına manipleye ileten ıssız bir güney demiryolcuya, hatta anlaşılmamış bir muhasebeciye böyle bir sözü söylemeye dilim ve aklım varır mı benim? Yazılarına niye numara koymuyorsun?

İnsan kısmısı, kırkından sonra hele, hayat deneylerini şöyle bir ters yüz edip içine bir bakmalı değil mi eleştirmen arkadaş! Sandıkları, yüklükleri açıp, ne var ne yok ne kalmış diye.

Uzun söz ve beyyine külfeti size, eleştirmenlere düşer. Toplumsal koşullar üzre şiirle toplum arasında öyle aşksız bir bakışım, simetri bizim görüşümüz ve alışkanlığımız değildir! Bu olgunun varlığından hangi sonuç çıkar? Hemen söyle? Var elde bir: Asım Bey arkadaşımızın diktanın en iyi eleştirmeni olduğu! Darılmaca yok, kuyu senin kuyundur.

1970

## Eleştirmenler?

*Gösteri: Eleştirmenler kitabı sevdirmede işlevlerini yerine getirebiliyorlar mı?*

*Ece Ayhan:* Kayırılmış bu İstanbul kentine gelince de sorular sordum, soruyorum: Sözelimi, "Bir 'entelektüel'iniz bulunur mu şu kadar milyonluk toplulukta?" vs.

Bu kez bana bir soru. Soruluyor, ama kimsenin de aklına "eleştirmenlerin yalnızlığı" gelmiyor, hele üzüntüleri hiç. Onlar da insan değil mi? Acı çekmezler mi?.. Peki, işleyen bu "yürürlükler"i bir yana bırakalım şimdi. "İşletilen yürürlük."

Sözelimi, eleştirmen Fethi Naci:

İdris Küçükömer'in *Yeni Gündem* dergisinin 1 Temmuz 1984 sayısındaki "Türkiye'de Sol (,) Liberal Olabilir mi?" ("...Yoksul evlerde milyonlarca çocuğun sinirli, hırçın, problemli yetiştiği bir ülkedeyiz. Ben geleceğe o evlerden de bakmaya çalışıyorum. Siz bakmıyor musunuz? Ve Yakup Kadri üstadın *Sodom ve Gomore'sini* tekrar okumaya gidiyorum.") yazısı ile;

Şerif Mardin'in *Toplum ve Bilim* dergisinin Kış 1984 "Aydınlar" sayısındaki "Aydınlar Konusunda Ülgener ve Bir İzah Denemesi" ("Daemon'un kabul edilmediği, maskelendiği ve yalnız 'kötü' ile bir tutulduğu uygarlıklarda, edebiyat ve sanat yüzeysel kalmaya mahkûmdur... Bizde ortaya gerçek trajedi çıkacağına, Abdülhak Hamit'in melodramları çıkmıştır. Çağdaş Türk edebiyatının bir tür fakirliğinin de gizi buradadır.");

için de "iki eliniz kanda olsa, okuyun" diyebilseydi, bence iyi olurdu.

Çünkü çok şey; yarısı tarihçi, yarısı iktisatçı, yarısı toplum-bilimci... (şair) araştırmacılarla birlikte oluşturuluyor, oluşturulur.

Hem bunda utanılacak ne var? Sıfırdan başlamak, içerden ve içten okumak işte buralardan geçer, geçiyor.

*"İşlev"*e gelince; *"işlev"* ancak insan toplumlarında geçerli bir şeydir, bence.

1984

## Bohemlik mi?

Bizde, yani 1955-56'lardan sonraki *Sivil Şiir* depreminde "bohemlik" (pek değil de) hiç olmamıştır. Zaten *Parasız Yatılılar*'ın böyle bir özel alanı yoktu:

Türkçede, şairler, genellikle nezih ve mazbut insanlardır. Hem biliyorsunuz bizimkilerin naturası çok sıkıdır. Öyle intihar filan etmezler! (*Nilgün Marmara* olayı yeni ve apayrıdır.)

Yeni kuşaktan sözgelimi, *küçük İskender*, *Orhan Alkaya*, *Yaşar Çabuklu*, *Mustafa Irgat*, *Feryal Çeviköz*, *Murathan Mungan*, *Mehmet Müfit*, *Hüseyin Avni Dede*, *Cezmi Ersöz*, (hatta *Hulki Ak-tunç*, *Turgay Özen*, *Ahmet Soysal* ve en yenilerden; ama şiiri hekim olduğu için bırakabilir, ilginç *Levent Dalar*) için "bohemce yaşıyorlar" diyebilir miyiz?

Geçmişte; *Hayalet Oğuz*, *Aktedron Fikret*, *Fikret Ürgüp*... Bohemliğe biraz yaklaşmışlardı.

*Sait Faik* ile *Orhan Veli* için, olsa olsa "derbeder yaşamışlardır" diyebiliriz o kadar.

"Gizli yaşama"yı ise eh "bohemlik" sayarsak, yeni yeni ve uzamış Panço'lar bulabiliriz. Ama onlar, şiirin babasının delikanlılık olduğunu unutmuş görünüyorlar. – Çünkü şiir belaya karşı da kayıtsız değildir!

1992

## Marjinallik

*“Onlar, toplumun yüzakıdır...”*

*Çeşitli gazete ve dergilere yazdığı “marjinallik” ağırlıklı yazılarla tartışmalara yol açan Ece Ayhan, Nokta’nın sorularını yanıtladı.*

*Nokta: Her yazınızda belirli isimleri sayarak marjinallerden söz ediyorsunuz, neden?*

*Ayhan: Bir kere Türkiye’de marjinal yoktur, olamaz da ayrıca. İzin vermezler buna.*

*Nokta: Ya sizin marjinalleriniz?*

*Ayhan: Şimdi bu konuda Ricardo çok önemli. Bana göre sayılı birkaç iktisatçıdan biri. Onun marjı anlatan çok güzel bir teorisi vardır. “Marjda olan risklidir” der Ricardo ve devam eder: “Ama piyasayı da marjdaki ürünler tayin eder.” İşin bamteli bu.*

Ben somut şeylerden hareket ediyorum. Benim gözümde Aktedron Fikret marjinal bir ressamdı. Temmuz ayında Taksim’de pardösüyle görürdünüz onu, çünkü iç çamaşırları yoktu. Bir Hayalet Oğuz vardı, Nilgün Marmara vardı. Garip şekilde bunların hiçbirinde mülkiyet duygusu yoktu. Bunlar kendi alanlarında en uçta, en sınırda olan insanlar. Üç günlük, beş günlük, altı aylık bir macera değil bunlarınkı. Benim “uzun bir dürüstlük” dediğim, uzun bir süreç olması gerekli. Ürkmek diye bir şey yok bunlarda. Ama bu berduşluk anlamına gelmiyor kesinlikle.

*Nokta: Önce Türkiye’de marjinal olamaz demiştiniz. Peki bu saydığınız adlar nasıl marjinal olmuşlar?*

*Ayhan: Çelişiyor tabii ama ben zaten yaklaşık olarak söylüyorum. Türkiye Cumhuriyeti tercüme bir cumhuriyet olduğu için, tercüme anlamında marjinal olabilir ancak.*

*Nokta: Neden bizde marjinal olamaz?*

*Ayhan: Bunu kimse göze alamaz da ondan. İnsan topluluğu olduğu bile kuşkulu bir kalabalıkta nasıl marjinal olunabilir ki?..*

*Nokta: Peki marjinaler ne tür toplumlarda ortaya çıkabilir?*

*Ayhan: Uygar bir toplum olması şart. Hukukun, insan haklarının olduğu bir toplum gerekir, ki bu uygar toplumdur.*

*Nokta: Marjinal bir kişinin “ben marjinalim” demesi sizce doğru mu?*

*Ayhan: Hayır... Denilmez, böyle şey olmaz, “ben marjinalim” denilmez...*

*Nokta: Ama sizin yazılarınızda böyle bir hava seziliyor...*

*Ayhan: Tamam, böyle bir iddia var ama doğru değil. Bakın şimdi, ben kendimi marjinal olarak görmüyorum ki, üstelik Türkiye’de marjinal olamaz diyorum. Ancak marjdayım diyebilirim. Tam marjinal olsaydım belki sizinle buluşamazdık bile. Farkına bile varmazdınız...*

*Nokta: Sizi bu isimleri gündeme getirmeye iten ne oldu?*

*Ayhan: Ben bazı şeylerin altını çizmeye çalıştım sürekli olarak. Türkiye’de altını çizdiğim insanlar gibi olunmasını isterim ben. Çünkü en güzel şey onlardan çıkar. Düzgün şeyden, güzel ve yeni şeyler çıkar mı ortaya? Bunun için ben oraya bakılmasını sağlamaya çalışıyorum.*

*Nokta: Peki tepkileri nasıl yorumluyorsunuz?*

*Ayhan: Bunların büyük bir kesimi dürüst değil. Adam gibi okusalar anlayacaklar. Önceleri tehlikesiz saydıkları için yaz-*

dıklarına, sesleri çıkmadı. Baktılar ki ağır eleştiri var, saldırmaya başladılar. Gergedan'ın son sayısını gördünüz mü, çok çirkin benim için yazdıkları. Ben yaşıyorum, kendimi savunurum. Ama Nilgün ölmüş, ne demek ağzına tükürmek... Özdemir İnce, "Uzlaşmanın adını marjinallik koydu" diyor... Her şey söylenebilir benim hakkında ama bu söylenemez... Ben elbette ki duygusal yaklaşıyorum. Ama niye duygusal yaklaşmayayım? Nilgün Marmara'nın bir tek açığını görmedim ki ben... Marjinaler yaşam biçimleriyle toplumun yüzakıdırlar.

*Nokta: Gerçek ve kalıcı eserleri ancak marjinaler verebilir, diyor-sunuz. Peki Türkiye'de yazıp çizen bu kadar insanı nereye koyuyorsunuz?*

*Ayhan: Olsa da olur, olmasa da olur diyorum... Bir eli yağda, bir eli balda olan insanlardan hiçbir şey olmaz.*

*Nokta: Marjinal adayı olarak gördüğünüz kişiler var mı?*

*Ayhan: Ben zar atmıyorum ki... Berduşlukla, serserilikle karıştırıyorlar marjinalliği, ben buna karşıyım. Şiir dünyasına bakın. Mesela Dağlarca... 1946'ya kadar güzel şiirler yazdı, ama ondan sonra resmen ırkçılığa kaydını adam. Milliyetçilik perdesi altında resmen ırkçılık yaptı. Sonunda ırkçılığa kaymayan yok aslında. Alın bir Atatürk Şiirleri Antolojisi'ni, İkinci Yeni'yi bulamazsınız. Marjinaler hamasetle asla ilgilenmezler. Bunun için daha çekirdek halindeyken ezmeye çalışıyorlar. Bir kıvılcım gördüler ya, söndürmeye çalışacaklar ille de... Marjinallikte büyük bir risk olduğunu biliyorlar. Feminizmde öyle mi ya, çevrecilikte öyle mi, eşcinsellikte öyle mi?..*

1988



## İkinci Yeni Akımı

“Bin yıllık tarihimizde, Aral Gölü’ne dökülen İnci Irmağı ile Öküz Irmağı arasındaki bölge olan ‘*Mâverâünnehir*’den Fıratlı, Dicleli, Zaplı Anadolu’ya kadar askeri yetke ile siyasal yetke aynı kişinin elindedir.

*İdris Küçükömer* gibi önemli ve (uç) bir düşünür’ün değişiy-le ‘*battal bir süreç*’ içinde de olsa Siviller (Jön Türklerin sivil ‘okumuşlar’ kesimi yani. Bunlar eskiden Bektaşî olurlardı, şimdi ise Laik oluyorlar; aynı!) ilk kez 1950’de başa geçiyorlardı. İçten içe ya da alttan alta Kan Bağı’nın belki biraz çözülmeye başlar’ı dileyen düz-halk da ‘*denize düşen yılana sarılır*’ örneği bu Sivillere sarılmıştı. (İlginçtir: Kurtuluş Savaşı’nda asker kaçaklarının oran açısından çok olduğu iller ile 1961 askerlerin ve asker anlayışındakilerin yaptığı anayasanın halkoylamasına ‘hayır’ diyen iller aynıdır, yani 1950’den 60’a kadar Sivillerin Battal Gazi kaleleri olan iller!).

‘*İkinci Yeni Akımı*’ şairleri, özellikle işi başlatanlardan, ‘parasız yatılılar’, yani *Cemal Süreya* ile *Sezai Karakoç* 1950 Mayıs’ında iktidara gelen bu ilk sivillere kesenkes karşıydılar ve zamanın ilerici bir gazetesi olan (*Muzaffer Erdost*’un yönettiği) haftalık *Pazar Postası*’nda yazıyorlardı, yazıları da, şiirleri de orada çıkıyordu. (Sözelimi Muzaffer Erdost’un bastığı benim ilk kitabımdaki 26 şiirden 23’ü *Pazar Postası* gazetesinde çıkmıştı – sonra da en çok, aşağı yukarı % 95, Memet Fuat’ın *Yeni Dergi*’sinde.)

‘*İkinci Yeni*’ terimini de Muzaffer Erdost, İlhan Berk’le ilgili olarak, ilk kez Temmuz 1956’da *Pazar Postası*’nda kullandı. Ve

ilk 'İkinci Yeni Akımı' soruşturması da 27 Ocak 1957'de yine *Pazar Postası* gazetesinde yapılmıştı. (Halim Yağcıoğlu, Asım Bezirci, Attilâ İlhan... gibi aynı ekürî' den sayılabilecek *kurnazlıklarıyla ünlü eleştiriciler* Tarih'e, Gerçeğe ve Belgelere bütün bütüne aykırı düşerek bunları belirtmezler ve bunlara bakılmamasını ve bunların göz göre göre gözden kaçırılmasını isterler. Hem çok boyutlu, hem çok düzlemli bir şiir olayına bile kendi 'Ortodoks' ('sünnî') mika gözlüklerinden bakacaklardır! İşte benim (ve başka bir düzlemde de Şerif Mardin'in) 'grubunun içinden konuşmamak' dediğim giderek marazi bir biçimde ilginç bir 'yanıl-sama'ya kadar vardırılan büyük 'yanılgı' ve 'tarihsel yanılsılık' işte budur!

Turgut Uyar ile Edip Cansever'in pek okumamaları, yeni oluşumları pek izlememeleri belki doğru olabilir ama, kendilerinin bir ayağı eski'de, bir ayağı yeni'de bir 'ara kuşak'tan olmaları ve olgusu bence de önemlidir. Yine de 'İkinci Yeni Akımı'na katkıları olmuştur. Akıma sonradan katılmaları olgusu bence öbür etkenlerden daha önemlidir.

Evet, 1955-56'larda belki marjinaldik, atonaldık... vs. Otuz şu kadar yıl sonra ve nice 'çile'lerden, nice 'acı'lardan, nice kazıklardan, nice onarılmaz düş kırıklıklarından sonra 1987'de başka bir aşırı uç'a geldik.

Ve yine olanca gücümüzle (ayrıca, C. Süreya ve S. Karakoç Mülkiye'yi bitirdikleri halde 'Mülkiyet'e ilişmiş değillerdir) soruluyoruz ve irdeliyoruz kimi sorunları; *insankakan* bile olduk. Kısacası, öfkeyle de olsa hakkımızı, hakkı arıyoruz!"

1988

## Şairlerle Fotoğraf Çektirmek

*Genç Şiir*, "kendi kendisinin terzisi bir kambur" olmakla gönenir. Topraklarımızda nicedir sürgünde yaşayan şiirin bir başkalığının bütünleyici vazgeçilmez parçası velinimetsiz oluşudur.

Şairlere ödüller verileceğini duyunca, şunları düşündüm: Demek yasalar da yetmemiş, ölüm şairlerle toplu fotoğraf çek-tirmek istiyor. Hoşgörünün törel ve yasal sınırlarını parampar-ça ederek aşmış bir düşünceyi köşeli bir büyük ayraca parante-ze alacaklar. *Alırlar!* Daha dün, yaşayan şiir denince elleri ta-bancalarına giden adamlar, müessesenin küçük hisseli uzak or-takları, şairlere iki paralık değer vermeyenler, gözlerinde tek bir şiir yaşatmayan kalem efendisi kentliler oturmuşlar, düşün-müşler, taşınmışlar, açık baskılar, gizli engellemeler yanında, böylesi bir Chester taslağını sunmuşlardır.

Tarihten, kendi tarihimizden biliriz ki, kardeşlerini az önce boğmuş bir padişahın bile elinde uzak ve kokusuz bir gülle yaptırdığı minyatürleri, çağdaş padişahların ise basma dağıtıl-mak üzere çocuklarla çektirdikleri birçok fotoğraf vardır. Şimdi çocuklar ve güller dahi yüz vermedikleri için olsa gerektir, *mü-esseses ölüm şairlerle toplu fotoğraf çek-tirmek istiyor*. Bunun böyle ol-duğu aydındır.

1970



**Sait Faik Abasıyanık**

Kumpanya  
Son Kuşlar  
Havuzbaşı  
Havada Bulut  
Mahalle Kahvesi  
Birtakım İnsanlar  
Kayıp Aranıyor  
Alemdağ da Var Bir Yılan  
Lüzumsuz Adam  
Şahmerdan  
Sarnıç  
Semaver  
Karganı Bağışla  
Mahkeme Kapısı  
Hikayecinin Kaderi  
Öyle Bir Hikaye

**Samet Ağaoğlu**

Bütün Öyküleri

**Gülten Akın**

Toplu Oyunlar

**Sabahattin Kudret Aksal**

Oyunlar  
Gazoz Ağacı

**Hulki Aktunç**

Bir Çağ Yangını  
Son İki Eylül  
Erotologya?  
Büyük Argo Sözlüğü  
(Tanıklarıyla)  
Toplu Öyküler 1  
Toplu Öyküler 2

**Refik Algan**

Saat Kulesi

**Sabahattin Ali**

Değirmen  
Yeni Dünya  
Sırça Köşk  
Kağıt Ses Esirler (oyun)  
Kürk Mantolu Madonna  
İçimizdeki Şeytan  
Markopaşa Yazıları ve Ötekiler  
Kuyucaklı Yusuf  
Çakıcı'nın İlk Kurşunu  
Mahkemelerde

**Şavkar Altınel**

Kvangvamun Kavşağı  
Güneydeki Ülke

**Nuruilah Ataç**

Karalama Defteri - Ararken  
Okuruma Mektuplar - Prespero ile Caliban  
Günlerin Getirdiği, Sözen Söze  
Diyelim Söz Arasında  
Söyleşiler  
Dergilerde  
Günce 1953-1955  
Günce 1956-1957

**Yusuf Atılğan**

Aylak Adam  
Anayurt Otel  
Canistan  
Bütün Öyküleri

**Ece Ayhan**

Morötesi Requiem  
Başbozuk Günceler  
Aynalı Denemeler  
Sivil Denemeler Kara  
Hay Hak! Söyleşiler  
Bir Şiirin Bakır Çağı  
Hoşça Kal-Ece Ayhan'dan İlhan Berk'e Mektuplar

**Yiğit Bener**

Eksik Taşlar  
Kırılma Noktası

**Vüs at O. Bener**

Dost / Yaşamaz  
Bay Muannit Sahtegi'nin Notları  
Siyah – Beyaz  
Mızıkalı Yürüyüş-Kara Tren  
Buzul Çağının Virüsü  
İhlamur Ağacı - İpin Ucu  
Kapan  
Manzumeler

**İlhan Berk**

Şıfalı Otlar Kitabı  
Logos  
Poetika  
Uzun Bir Adam  
El Yazılarına Vuruyor Güneş  
Kanatlı At

**Aydın Boysan**

Yüzler ve Yüreklere  
İstanbul'un Kuytu Köşeleri  
Nereye Gitti İstanbul?  
Ne Güzel Günlermiş!

**Cihat Burak**

Cardonlar  
Yakutiler  
Zenci Kalınır

**Sevim Burak**

Ford Mach I  
Yanık Saraylar  
Sahibinin Sesi  
Everest My Lord -  
İşte Baş,  
İşte Gövde, İşte Kanatlar  
Afrika Dansı

**Orhan Burian**

Günlük (1950-1952)  
Mektuplar

**Asal Halet Çelebi**

Bütün Yazılar

**Ayşegül Çelik**

Korku ve Arkadaşı  
Şehper, Dehlizdeki Kuş

**Burçak Çerezcioglu**

Mavi Saçlı Kız

**Ahmet Muhip Dıranas**

Yazılar

**Oğuz Demiralp**

Kutup Noktası  
Kör Okur  
Satırlar Arasında Aylıklık

**Osman Deniz**

Parola: Harbiyeli Aldanmaz

**Mehmet H. Doğan**

Şiir Bugün  
Yazının Bir Çağı- Seçme Yazılar  
(1966-1998)

Alçak Uçuş  
Şair Sözü

**İlhan Durusel**

Karakalem Requiem

**Leylâ Erbil** (haz.)

Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e  
Mektuplar

**Tuncer Erdem**

Hayali Fener  
Denizlerimizde Rüzgâr

**Azad Ziya Eren**

Sakızköy Günceleri

**Nevzat Erkmen**

Ulysses Sözlüğü

**Ebubekir Eroğlu**

Modern Türk Şiirinin Doğası

**Füruzan**

Berlin'in Nar Çiçeği  
Gül Mevsimidir  
Parasız Yatılı  
Gecenin Öteki Yüzü  
Kırkyedi'liler  
Benim Sinemalarım  
Kuşatma  
Redife'ye Güzelleme  
Yeni Konuklar  
Ev Sahipleri  
Sevda Dolu Bir Yaz

**Seyit Göktepe**

İlk yazların Anısıyla  
Ben Ol da Gör

**Akşit Gökürk**

Çeviri: Dillerin Dili  
Okuma Uğraşı  
Sözün Ötesi  
Ada

**Ahmet Güntan**

Esrârliler. 2000/2001  
İyot.

**Eser Gürson**

Edebiyattan Yana

**Ahmet Haşim**

Frankfurt Seyahatnamesi  
Bize Göre ve Bir Seyahatin Notları

**Doğan Hızlan**

Saklı Su  
Güncelin Çağırısı  
Yalnızlık Kahvesi  
Mavi Bereli  
Şiir Çilingiri  
Düzyazı Ayracı  
Edebiyat Dönencesi

**Abdülhak Şinasi Hisar**

Çamlıca'daki Eniştemiz  
Fahim Bey ve Biz  
İstanbul ve Pierre Loti  
Ali Nizami Beyin

Alafrangalığı ve Şeyhliği  
Yahya Kemal'e Veda  
Ahmet Haşim: Şiiri ve Hayatı  
Boğaziçi Mehtapları  
Boğaziçi Yalıları  
Geçmiş Zaman Fıkraları  
Geçmiş Zaman Köşkleri

**Ali Alkan İnal**

Beni Ölüm Gibi

**Emin Nedret İşli** (haz.)

Şevket Rado'ya Mektuplar

**Melda Kaptana**

Ben Bir Bizans Bahçesinde Büyüdüm

**Güneş Karabuda**

İndim Zaman Bahçesine  
Zaman Bahçesinden Portreler  
Zoraki Randevular Parkı  
Göz Tanığı, Kulak Misafiri

**Burhan Karaçam**

"Orası Yapı Kredi Fark Oradaydı"

**Şadan Karadeniz**

Ölümsüz Adagio'lar  
Oyuncular ve Seyirciler

**Uğur Kökten**

Uzun Gecenin Tutsakları  
Kuğular, Kanalları,  
Salkımsöğütler  
İstanbul / Zamana Açılan Kapı

**Nasuh Mahruki**

Bir Hayalin Peşinde - Yedi Zirveler  
Bir Dağcının Güncesi  
Everest'te İlk Türk  
Asya Yolları. Himalayalar ve Ötesi

**Nezihe Meriç**

Korsan Çıkmazı  
Yandırma  
Toplu Öyküler 1  
Toplu Öyküler 2  
Toplu Oyunlar  
Alacacere  
Çavlanın İçinde Sessizce  
Çisenti  
Gülün İçinde Bülbül Sesi Var

**Rauf Mutiuay**

Bende Yaşayanlar

**Lale Müldür**

Bizansiyya

**Mustafa Sail Bey**

Avrupa Seyahatnamesi  
(1898)

**Fethi Naci**

"Dünya Bir Gölgelektir"  
Türk Romanında Ölçüt Sorunu  
Gücünü Yitiren Edebiyat  
Roman ve Yaşam  
Yaşar Kemal'in Romancılığı  
Sait Faik'in Hikâyeciliği

**Nâzım Hikmet**

Oyunlar - 1  
Ocak Başında  
Kafatası

- Bir Ölü Evi  
Unutulan Adam  
Bu Bir Rüya'dır  
Oyunlar - 2  
Yolcu  
Ferhad ile Şîrin  
Sabahat  
Enayi  
Oyunlar - 3  
İnsanlık Ölmedi Ya  
Allah Rahatlık Versin  
Evler Yıkılınca  
Yusuf ile Menofis  
İvan İvanoviç Var mıydı  
Yok muydu?  
Oyunlar - 4  
İstasyon  
İnek  
Demokles'in Kılıcı  
Tartüf-59  
Oyunlar - 5  
Kadınların İsyanı  
Yalancı Tanık  
Kör Padişah  
Her Şeyde Rağmen  
Yazılar - 1  
Sanat, Edebiyat, Kültür, Dil  
Yazılar - 2  
(1924 - 1934)  
Yazılar - 3  
(1935)  
Yazılar - 4  
(1936)  
Yazılar - 5  
(1937 - 1962)  
Yazılar - 6  
Konuşmalar  
Romanlar - 1  
Kan Konuşmaz  
Romanlar - 2  
Yeşil Elmalar  
Yaşamak Hakkı  
Romanlar - 3  
Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim  
Masallar, Hikâyeler - 1  
Hikâyeler  
Masallar, Hikâyeler - 2  
Çeviri Hikâyeler  
Masallar, Hikâyeler - 3  
Orman Cücelerinin Sergüzeşti  
Sevda Bulut  
Sevda Masalları  
Öbür Masallar  
**Ahmet Murat**  
Kayıt Dışı Anılar  
**Behçet Necatigil**  
Serin Mavi  
(Behçet Necatigil'den Eşine Mektuplar)

- Düzyazılar 1  
Düzyazılar 2  
Mektuplar  
**Haluk Oral - M. Şeref Özsoy**  
Erol Güneý'in Ke(n)disi  
**Canip Orhun**  
Cranwell Hatıraları  
**Sevgi Özdamar**  
"Kendi Kendinin Terzisi  
Bir Kambur"  
**Cüneyt Özdemir**  
Flu  
**Filiz Özdem**  
Korku Benim Sahibim  
**Tezer Özlü**  
Eski Bahçe Eski Sevgi  
Yaşamın Ucuna Yolculuk  
Çocukluğun Soğuk Geceleri  
Kalanlar  
Zaman Dışı Yaşam  
**Mahir Öztaş**  
Soğuma  
Korku Oyunu  
Ay Gözetleme Komitesi  
Bir Arzuyu Beslemek  
Ruh İkizini Arar  
**Ali Püsküllüoğlu**  
Yaşar Kemal Sözlüğü  
**Şevket Rado**  
Sözün Gelişi  
**Oktay Rifat**  
Bir Kadının Penceresinden  
Danaburnu  
**Ayşe Sarısayın**  
"Çok Şey Yarım Hâlâ"  
**Sevengül Sönmez** (haz.)  
A'dan Z'ye Sait Faik  
**Mine Söğüt**  
Adalet Cimcoz- Bir Yaşamöyküsü Denemesi  
Beş Sevim Apartmanı  
Kırmızı Zaman  
**Cemal Süreya**  
99 Yüz  
Günler  
"Güvercin Curnatası" ...  
Onüç Günün Mektupları  
Toplu Yazılar I - Şapka Dolu Çiçekle  
Toplu Yazılar II - "Günübirlik"ler  
**Saffet Tanman**  
Batnas Tepeleri'nde Zaman  
İlgaz Dağları'ndan Batnas Tepeleri'ne  
**Ahmet Hamdi Tanpınar**  
XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi  
**Turan Tanyer**  
Taş Mektep  
**Elçin Tapan**  
Ben Mutlu Bir Down Annesiyim  
Devam Eden Hikâyemiz -  
Ben Mutlu Bir Down Annesiyim-2  
**Semih Tezcan**  
Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar

**Bedirhan Toprak**

Fanfa  
Köpek ve Şairi  
Dün Gördüm Gece Bir Rüya

**Menekşe Toprak**

Valizdeki Mektup

**Güven Turan**

Üçlü: Dalyan- Yalnız mısın?-  
Soğuk Tüylü Martı  
Süregelen  
Bakır Çalıği

**Hesabali Turan**

Bir Eğitimcinin Öyküsü

**Orçun Türkay**

Peri Masalları  
Zavallı

**Mina Urgan**

Virginia Woolf  
D.H. Lawrence  
Bir Dinozorun Anıları  
Bir Dinozorun Gezileri

**Tomris Uyar**

Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi  
İpek ve Bakır  
Güzel Yazı Defteri  
Gündökümü Bir Uyumsuzun Nottarı I  
Gündökümü Bir Uyumsuzun Nottarı II  
Yürekta Bukağı  
Dizboyu Papatyalar  
Gecegezen Kızlar  
Yaz Düşleri Düş Kışları  
Otuzların Kadını  
Sekizinci Günah  
Yaza Yolculuk  
Aramızdaki Şey

**Orhan Veli**

Şairin İşi

**Hüseyin Cahit Yalçın**

Tandıklarım

**Hüseyin Cöntürk**

Çağının Eleştirisi (2 cilt)

**Yaşar Kemal**

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana –  
*Bir Ada Hikayesi 1*  
Karınca'nın Su İçtiği – *Bir Ada Hikayesi 2*  
Tanyeri Horozları – *Bir Ada Hikayesi 3*  
İnce Memed 1  
İnce Memed 2  
İnce Memed 3  
İnce Memed 4  
Ortadirek – *Dağın Öte Yüzü 1*  
Yer Demir Gök Bakır – *Dağın Öte Yüzü 2*  
Ölmez Otu – *Dağın Öte Yüzü 3*  
Demirciler Çarşısı Cinayeti –  
*Akçasazın Ağaları 1*  
Yusufoçuk Yusuf – *Akçasazın Ağaları 2*  
Yağmuncuk Kuşu – *Kimsecik 1*  
Kale Kapısı – *Kimsecik 2*  
Kanın Sesi – *Kimsecik 3*  
Teneke  
Binboğalar Efsanesi

Ağrıdaki Efsanesi

Hüyükteki Nar Ağacı

Yılanı Öldürseler

Deniz Küstü

Al Gözüm Seyreytle Salih

Kuşlar da Gitti

Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca

Sarı Sıcak

Üç Anadolu Efsanesi

Çakırcalı Ele

Nuhun Gemisi – *Bu Diyar Baştanbaşa 1*

Yanan Ormanlarda Elli Gün –

*Bu Diyar Baştanbaşa 2*

Peri Bacaları – *Bu Diyar Baştanbaşa 3*

Bir Bulut Kaynıyor – *Bu Diyar Baştanbaşa 4* Allahın

Askerleri

Baldaki Tuz

Ağacın Çürüğü

Ustadır Arı

Zulmün Artsın

Ağtlar

Gökyüzü Mavi Kaldı (S. Eyuboğlu ile)

Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor –

Alain Bosquet ile Görüşmeler

**Doğan Yarıcı**

Gece Kelebekleri

Kıyıda

**Hilmi Yavuz**

Bulanık Defterler

Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar

**Coşkun Yerli**

Yokluk

**Çetin Yiğenoğlu**

Haydar'ı Öldürmek

**Şiir Erkök Yılmaz**

Hop Eden Şey

Çiçek Yiyen İnek

**Özen Yula**

Tanrı Kimseyi Duymuyor

Arızalı Kalpler

Jartier, Kırbaç ve Baby Doll'un Ötesindekiler

Buğuevi

Hayat Bir Kere

Öbür Dünya Bilgisi

Kayıpkent Üçlemesi

Toplu Oyunlar 1

Toplu Oyunlar 2

Toplu Oyunlar 3

Toplu Oyunlar 4

**Tahsin Yücel**

Tartışmalar

İnsanlık Güldürüsünde Yüzler ve Bildiriler

Salaklık Üstüne Bir Deneme

Yüz ve Söz



Ece Ayhan, bu kez İkinci Yeni'den "Sıkı Şiir"e, Nilgün Marmara'dan Tezer Özlü'ye, Edip Cansever'den Cemal Süreya'ya, Sevim Burak'tan Turgut Uyar'a, Bohemlikten Marjinalliğe hem sivil hem kara...